

KAMU HİZMETLERİNİN YÖNETİM SÜRECİNDE YOLSUZLUK UN DERİNLETTİRİLEN EKONOMİK BÜYÜME VE YOKSULLUK SORUNU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ayfer GED KL

Kırklareli Üniversitesi, İktisat Bölümü, Yardımcı Doçent Dr.

**AN EVALUATION ON ECONOMIC GROWTH AND
POVERTY PROBLEM DEEPENED BY CORRUPTION IN
THE PUBLIC SERVICE MANAGEMENT PROCESS**

**KAMU HİZMETLERİNİN YÖNETİM SÜRECİNDE
YOLSUZLUK UN DERİNLETTİRİLEN EKONOMİK
BÜYÜME VE YOKSULLUK SORUNU ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME**

Abstract: Parallel to the globalization process, especially in the last 25 years, as a deepening problem, corruption has been threatening both developed and developing countries in different aspects. Since corruption has destructive effects on macro economical structure, income allocation, resource allocation and public expenditures, it not only affects the societies negatively, but also worsens the poverties. In other words, corruption is one of the main barriers in front of development of countries. Furthermore, beside all of these threatening situations, since public administration process contains potential of corruption, it is a fact that it is impossible to eliminate corruption initiatives totally. That is why, both the developed and the developing countries which try to fight with corruption, target to decrease it to an acceptable level and minimize its harmful effects on the economies and the societies.

Özet: Küreselleşme sürecine paralel olarak özellikle son çeyrek yüzyılda tüm dünyada giderek derinleşen bir sorun olan yolsuzluk olgusu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri birçok farklı yönden tehdit etmektedir. Bilhassa ülkelerin makroekonomik yapıları, gelir dağılımı, kaynak tahsisi ve kamu harcamaları üzerinde tahrip edici ve adaleti yok edici etkileri dolayısıyla yolsuzluk, bir yandan ekonomileri zora sokarken diğer yandan da toplumlarda var olan yoksulluk olgusunu giderek daha derinleştirir. Öte yandan, ülkelerin gelişmeleri önündeki en önemli engellerden biri olmasının yanında, içinde yolsuzluk potansiyeli barındıran kamu yönetimi sürecinde, yolsuzluk girişimlerini tamamen yok etmenin mümkün olmadığı da bir gerçektir. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele konusunda günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde verilmekte olan her türlü önlemler, yolsuzlukları belli bir seviyenin altında tutabilme ve toplumlarda tahrip edici etkilerini asgariye indirme çabasına yöneliktir.

Keywords: Corruption, Poverty, Economic Growth.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Yoksulluk, Ekonomik Büyüme.

I. GİRİŞ

Eski çağlardan beri bütün toplumlarda görülen bir olgu olarak yolsuzluk, son yıllarda tüm dünyada yaşanan ekonomik ve siyasi süreçlerin de etkisiyle, toplum bilimcilerin ve ekonomistlerin giderek daha fazla zihnini meşgul eder hale gelmiştir. Özellikle teknoloji devriminin de gerçekleşmesiyle birlikte, dünya üzerinde sermayenin ve insanların artan bir şekilde hareket etmesi, bilginin daha fazla insan tarafından ve kolayca paylaşılabilir hale gelmesi, bir yandan “küresel ve derinleşen bir dünya toplumu”nun filizlenmesine yol açarken, diğer yandan da yolsuzluk kaynaklı yeni ve bütünü içinde gizlenmiş sorunları beraberinde getirmiştir.

Ekonomideki temel varsayımlardan birisi olan rasyonel insan, kendi faydasını sürekli olarak maksimize etmeye çalışan bireydir. Toplumlar ise bu bireylerden müteekkildir. Tamamıyla bu özelliği dolayısıyla yolsuzluk, tarih boyunca da bireyleri sadece ahlaki çöküntüye uğratmakla kalmamış, ekonomik gelişiminin

engellenmesi, toplumsal adaletin ve demokrasinin zedelenmesi, bireylerin kamu kurumlarına ve hukuk sistemlerine olan güveninin sarsılması gibi yıkıcı etkileri de beraberinde getirmiştir. Zaman içinde giderek daha kontrolsüz ve insafsızca artan menfaat kavgası, özellikle son yüzyılda ve küreselleşmenin de rüzgârıyla, öngörülemez boyutlara ulaşmıştır.

Tüm bunların yanında bilhassa, yoksullukla mücadele ve gelişmekte olan ülke (GOÜ) kategorisinde gösterilen ülkelerde, yoksulluktan kurtulmanın ve kısa yoldan zengin olmanın yolsuzlukla mümkün olduğu yönünde inanç giderek daha fazla yaygınlaşmaktadır. Bu ülkelerin devrik liderleri veya diktatörlerinin sahip oldukları mal varlıkları incelendiğinde, toplumlarında bu türde travmatik bir algının oluşmasını anlamak çok zordur. Örneğin 1997 yılında ölen devrik Kongo lideri Mobutu'nun mal varlığı 13 milyon dolar iken ülkedeki kişi başına düşen milli gelir 127 dolar; 2006 yılında ölen devrik Chili lideri Pinochet'in mal varlığı 27 milyon dolar iken ülkedeki kişi başına düşen milli gelir 1.302 dolar

civarındaydı [1]. Dünyanın en yoksul 25 ülkesinden biri olan Filipinler'i, yolsuzluk bunalımına sürükleyen Ferdinand Marcos'un ülke dışına kaçırıldığı servetin 1,5 milyar doları bulduğunu söylenmektedir. Marcos'un ölürken arkasında bıraktığı Filipinler, açlık ve ölümün kol gezdiği ve dünyanın çocuk fuhu merkezi olan bir ülke haline gelmiştir [2].

Dünya genelinde durum böyleyken Türkiye'de de birçok yolsuzluk vakaları ile karşılaşılır. Özellikle 1980'lerle birlikte artan küreselleşme rüzgârları, açık ekonomi politikaları ve diğer ülkelerle yapılan ve çapı giderek büyüyen uluslararası ticari faaliyetler dolayısıyla yolsuzluk, hem kamuda hem de özel sektörde giderek daha fazla karşımıza çıkan bir sorun haline gelmiştir. TESEV tarafından Kasım 2000'de yapılan araştırmada, Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli sorunları arasında "rüşvet ve yolsuzluk" üçüncü sırada yer almıştır. 2001 yılında yaşanan krizle birlikte 45 milyar dolar ortadan kaybolmuş ve bunun tüm yükü toplum tarafından yüklenilmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde batık bankaları kurtarmak için 12 milyar dolar harcanırken, aynı yıl devlet bütçesinden Sağlık Bakanlığı'na yalnızca 1,8 milyar dolar pay ayrılabilmiştir.

Bu bilgiler ışığında, bireysel menfaatleri maksimize etme adına girilen yolsuzluğun, ülke ekonomileri ve vatandaşları üzerinde ağır ve telafisi son derece güç etkiler oluşturduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede bu makalede yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerle bunların sonucunda derinleşen yoksulluğun kişi üzerinde durulmuştur. Makalenin birinci bölümünde yolsuzluk kavramının teorik ve kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmış, ardından yolsuzluk nedenleri üzerinde kısaca durulduktan sonra, yolsuzluğun ekonomik büyüme ve yoksulluğun kişide öğrenilerek, ekonomi üzerinde yol açtığı olumsuzluklar açıklanmaya çalışılmıştır.

II. YOLSUZLUK TANIMLARI

Yolsuzluk (corruption) kelimesi, Latince bir kelime olan "corrumpere"den gelmektedir. Corrumpere, kırmak, yıkmak, ihlal etmek anlamına gelmektedir. İngilizce'de kullanılan "corruption" ve Almanca'da bunun karşılığı olan "korruptus" kelimeleri esasen rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık gibi olayları kapsamaktadır. Yolsuzluk dar anlamda "tehlikeli, yasadışı, ahlaksız ve hatta gayrimevru" olarak tanımlanmaktadır. Geni anlamda yapılan tanımda ise yolsuzluk, kültürel, tarihsel geçmişi, gerçek toplumsal iklim ve hangi sosyal grupların yolsuz olarak tanımlanmasına bağlı olarak farklılık gösterir. Geni anlamda yolsuzluk mefhumu, etik anlayıştan, moral değerlerden, geleneklerden, hukuktan, vatandaşlık anlayışından uzaklaşmış olan davranış biçimi olarak nitelendirilmektedir. Tüm bunları kapsayacak şekilde yolsuzluk literatürde, "kamu gücünün ve

kaynaklarının kişisel menfaatler ve amaçlar doğrultusunda kötü niyetli olarak kullanılması" olarak tanımlanmaktadır [3].

Oxford English Dictionary'ye göre yolsuzluk, "Özellikle kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi esnasında ayartma, rüşvet vb. eylemlerle normal kabul edilen eylemlerden ve alıkanlıklardan uzaklaşarak dürüstlükten sapma ve sosyal düzeni ihlal etme; sapkınlık" olarak tanımlanmaktadır [4]. Yolsuzlukla yasalar çiğnenmekte, devletin kamu görevlisine kamu menfaati için yerine getirmesini istediği görev ve ahlaki değerler ihlal edilmektedir. Bunlara, toplumların ve bireylerin de haklarının sabote edildiğini eklemek mübalaha olmayacaktır. Zira yolsuzluk hesap verilebilirliği, şeffaflığı ve toplumsal güveni zedelediğinden, toplumlar zaman içinde çözülürler [5].

Tanzi (1998)'e göre yolsuzluk, "Bir kimsenin kendisi veya yakın çevresi için bilinçli olarak menfaat ilikilerinden uzak durmaması" olarak ifade edilmektedir [6]. Bu saiklerle yolsuzluğa teşebbüs eden kamu görevlisi kanunları da çiğnemekten imtina etmeyecektir [7]. Nye (1967)'nin bu tanımından hareketle, yolsuzluktan beklenen menfaatlerin niteliği açısından yolsuzluğu "maddi çıkar yolsuzluğu" ve "maddi olmayan yolsuzluk" şeklinde iki ana gruba ayırmak mümkündür. Maddi çıkar yolsuzluğu, kamu görev ve yetkilerinin maddi bir beklentiyle rüşvet, haraç ve zimmet bu gruba örnek gösterilebilir. Maddi olmayan yolsuzluk ise, maddi çıkar beklentisi olmaksızın kamu görevlisinin yetkisini akraba, arkadaş gibi belli kişilere ayrıcalık sağlamak için kullanmasıdır. Bu açıklamaların tamamını kavrayacak şekilde Berkman (1983) ise yolsuzluğu "kamu görevlisinin maddi ve maddi olmayan çıkarlar için yetkisini kanuni düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanması" olarak tanımlamıştır [8].

Bu açıklamalar doğrultusunda yolsuzluk, toplumca kabul edilen ahlaki ve hukuki kurallara karşı çıkarak elde edilmek istenen bir durum için para veya güç kullanma olarak açıklanacak olursa, vatandaşların ve şirketlerin kamu görevlilerine rüşvet vererek yaptıkları yasadışı işlemler ve eylemler yolsuzluk olarak tanımlanabilir. Verilen rüşvetler kimi zaman bireylerin/kurumların yaptıkları hatalar, kanun dışı işlemler vb. dolayısıyla kendileri için hükmedilen para veya hapis cezalarından kaçınma, ihale alma, sözleşme imzalaması, işlemleri hızlandırma vb. durumlarında verilir. Öte yandan, kamu gücünün bireysel menfaatler doğrultusunda kullanımı, yasalara aykırı olarak gerçekleştirilebileceği gibi, mevcut kanunlardaki boşluklardan istifade etme veya kanunları bireysel çıkar doğrultusunda keyfi yorumlama ve uygulama şeklinde de ortaya çıkabilir. Buna göre, kamu görevlileri kamu tarafından kendilerine verilmiş yetkilerini kullanarak, kendi kişisel çıkarlarına hizmet etmek gayesiyle yasal yolların ve tanımlanmış görev alanlarının dışına çıkarak da yolsuzluk suç işlemiş sayılırlar [9].

Heidenheimer (1989) ise piyasa merkezli yolsuzluk üzerinde durmaktadır. Bu tür yolsuzluk yapan kamu görevlisi, çalı tı ı kurumu tıpkı bir i yeri olarak görür ve karını maksimize etmeye çalı ır. Yolsuzluk yapan kamu görevlisinin yolsuzluktan elde edeceği gelir, piyasa ko ullarına ve toplumdaki talebe ba lı olarak de i ir [4]. Friedrich (1966) ise buna yakın bir açıklama yaparak yolsuzlu un önceden belirtilmi normlardan sapma oldu unu vurgulamı , bu kavramın tanımını kamu dairelerinin ahsi avantajları na istismar edilmesi olarak yapmı tır. Bu sapmanın somut bir motivasyonu vardır. Bu da kamuya yükleyeceği maliyet pahasına ahsi menfaattir. Ayrıca yazar, yolsuzluk algısının toplumun geri kalan kesimlerini nasıl etkiledi i üzerinde de durmu tur. Birçok toplumlarda ba vurulan eylem, toplumun genel ihtiyaç ve talepleri ile çatı mıyorsa ve hatta toplum için yapılan çalı malara olumlu bir katkısı (i lemlerin hızlanması, eksiksiz tamamlanması vb.) söz konusu ise birçok vatanda ça kabul edilebilir. Kamu görevlisinin yaptığı bu i , topluma yaptığı iyilikler ve katkılara kar ılıklı kamu görevlisinin bir çe it “ödülü” olarak kabul edilir [10].

Öte yandan kamu yararına olacak bir projeyi gerçekle tirmek için para kar ılı nda veya yasal olarak tanımlanmamı di er ödüllerle, gücü elinde bulunduran birilerinden hizmet alınabilir. Bu durumda güç sahibi i yapan taraf, hediye veren lehine i i yaparak kamuya ve kamu menfaatine zarar verir [10]. Yapılması gereken hizmetler için hediye verme yoluyla tekkür etme, ilk anda ükranlarını iletme gibi masumane ve ince bir davranı gibi görünebilir. Oysa bu girişimler, ki ilerarası ili kiler a ıyla bireysel/kurumsal amaçlara ula mak için yapılacak hizmet kar ılı nda kamu görevlisince takdir edilen bedelin, mü teriden veya kamu kaynaklarından tazmin edilmesinden ba ka bir ey de ildir [11]. Daha geni bir ifadeyle bu tür davranı lar kamunun yasal olmayan gerekçelerle suistimal edilmesidir [12].

Aktan (1999) ise yolsuzlu u tanımlarken yukarıda belirtilen açıklamaların hepsini içine alacak ekinde u tanımını yapmaktadır [13]:

1) Devletin dı ndaki ki ilerinin kendi çıkarlarına do rudan katkıda bulunacak ekinde,

a) mevcut yasalardan ya da politikalardan kaçınmak suretiyle ve/veya

b) mevcut yasaların ya da politikaların de i tirilmesi veya yürürlükten kaldırılması suretiyle kamu çalı anlarına bazı çıkarlar sa lamaları.

2) Devletin içindeki ki ilerinin kendi mevkilerini kullanarak kendilerine, ailelerine ve yakın dostlarına,

a) do rudan veya dolaylı olarak bazı çıkarlar temin etmek suretiyle veya

b) bazı yasa ve politikaları yürürlü e koymak veya yürürlükten kaldırmak suretiyle bazı çıkarlar sa lamaları.

Tüm bu tanımları formülize etmek adına Klitgaard (1998), yaptığı çalı mada yolsuzlu un dinamiklerini u ekinde özetlemi tir:

$$Y(\text{Yolsuzluk}) = \text{TG}(\text{Tekelci Güç}) + \text{TY}(\text{Takdir Yetkisi}) - \text{H}(\text{Hesap Verme ve Effaflık})$$

Klitgaard'ın geli tirdi i modele göre ister kamu ister özel sektörde olsun bir firma e er hizmet veya ürün üretiminde piyasada rekabet etmek zorunda bırakılmadan tek elci güç olmasına imkân sa lanıyorsa ve kamu görevlilerinin kamu adına alınacak mal/hizmet konusunda tek ba ina karar verme yetkisine sahipse, yolsuzluk için uygun ortam olu uyor demektir. Ayrıca kamu görevlilerinin aldıkları kararlar konusunda açık, anla ılır ve düzenli hesap verme durumunda oldukları merciler söz konusu de ilse, üstelik bununla ilgili herhangi bir yasal düzenleme ve cezai mekanizma geli tirilmemi se yolsuzlu un ya anması beklenen bir durum haline gelecektir [12].

Tekelci gücün olu ması ve takdir yetkisi sınırlarının geni li i genellikle kanuni düzenlemelerinin daha sı oldu u, kuralların iyi konulmadı ı, konulsa da i lerli inin ku kulu oldu u ülkelerde, özellikle de GOÜ'lerde daha fazla ya anmaktadır. Zira bu ülkelerde resmi söylemlerde demokrasi rejiminin varlı ı teyit edilse de demokrasinin henüz yeterince sindirilemedi i, yeterli effaflı ın ve hesap verilebilirlik ilkelerinin özümsemedi i görülmektedir. Üstelik GOÜ'lerde kamuda çalı an görevlilerinin i e alınmaları, yükselmeleri ve di er hakları kendilerini bu pozisyonlara atayan politikacılar tarafından belirlenmektedir [14]. Bu nedenle, kamu görevlisi kendisinin bu göreve atanmasına yardımcı olmu bir parlamenterin kanunlara uygun olmayacak kimi ricalarını geri çevirmekten kaçınacaktır. Oysa sistemin effaf olması, devleti yönetenlerin kamu kaynaklarını nerelerde, hangi ko ullarda ve hangi amaçlar için harcadı ını net olarak ortaya koydu undan, siyasi otoriteye toplumsal deste in artmasına yol açar, kamuya olan güven artar. Demokrasiyi evvelce içselle tirmi batılı ülkelerde halk haklarından haberdardır ve kanunlar halkın hesap sorma ve bilgi edinme haklarını saklı tutar. Bu çerçeveden bakıld ı nda da batılı ülkelerin effaflık, hesap verilebilirlik ilkelerine daha fazla riayet etmeleri, kamuoyuna önem vermeleri, sivil toplum kurulu larının bu konuda önemli rol üstelenmesi ve yeterli kanunlarla süreçlerin desteklenmesiyle bu ülkelerde yolsuzlu un kapısının aralanmasını daha riskli ve maliyetli hale getirmektedir.

Bu noktada Berkman, yaptığı çalı mada yukarıdaki formüle etik faktörünü de ilave ederek, ahlaki normların

ve de erlerin yolsuzluk sürecinde azaltıcı etki yaptı ı üzerinde durmu tur. Berkman (2009)'a göre,

$$Y \text{ (Yolsuzluk)} = TG \text{ (Tekel Gücü)} + TY \text{ (Takdir Yetkisi)} \\ - H \text{ (Hesap Verilebilirlik)} \\ - (\text{effaflık}) - E \text{ (Etik)}$$

dir [15].

Berkman'ın bu tespitinden hareketle, toplumsal düzeyde ahlaki de erlerde olması gereken algının olu turulması, birçok küçük yolsuzluk giri iminin kanuni cezalar gerektirmeden önüne geçilebilece ini ve toplumca "temizlenme"nin bu yolla sa lanabilece ini vurgulamaktadır.

Tüm bu tanımlardan anla ılaca ı üzere, ister geli mi isterse geli mekte olan ve az geli mi ülkelerde olsun, yolsuzluk kavramı, rü vet, zimmet, iltimas, irtikap, ihtilas, kaçakçılık, görev ve yetkinin kötüye kullanımı gibi yasa dı ı ve ahlak dı ı sayılabilecek, haksız rekabet yaratarak haksız kazanca yol açan tüm i lem ve eylemleri içermektedir. Bu ba lamda yolsuzluk, kamu-özel sektör, gönüllü-cebri, üst düzey - alt düzey gibi gruplandırılmaları konu olsa da özünde aynı sorunu ifade etmekte ve uygulandı ı toplumlarda yozlaşma ve çürümüşlü e i aret etmektedir (Yolsuzluk hakkında yapılmı olan teorik ve ampirik çalı malar için bkz. Elliot 1997 [16], Coolidge ve Rose-Ackerman 1997 [17], Gill 1998 [18], Girling 1997 [19], Kaufmann ve Sachs 1998 [20], Mauro 1995 [21], Paul ve Guhan 1997 [22], Schleifer ve Vishny 1998 [23], Vittal 2003 [24], World Bank 1997 [3]).

III. YOLSUZLUK SÜREC

1970'li yıllarla birlikte dünya hızlı bir küreselle me sürecine girmi tir. Bu süreç, bir yandan sosyal ya amı, di er yandan ekonomik ve politik ili kileri büyük ölçüde etkileyerek toplumları ve kültürleri dönü türmeye ba lamı tir. Bu dönemde ortaya çıkan ekonomik krizin tüm dünyayı sarmasıyla birlikte ana sorumlu olarak sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler konularında yapılan kamu harcamaları gösterilmi , giderek artan yolsuzluk skandallarının da müsebbibi olarak kamu sektörünün suistimalleri üzerinde durulmu tur. Dönemin moda iktisat akımı uyarınca "devletin elinde da ıtılacak ne kadar az kaynak kalırsa o kadar az yolsuzluk olur" dü üncesiyle hızlı bir özelle tirme furyası ba lamı tir. Birçok ülkede uygulanan neoliberal politikalar, sa lık, e itim, sosyal güvenlik gibi alanların ya hızla özelle mesine ya da i letme mantı ıyla yönetilmesine yol açmı tir. Ancak ilerleyen yıllarda birçok ülkede yolsuzlu un azalmak öyle dursun, süratle arttı ı gözlenmi , pek çok ülkede özelle tirmenin kendisi yolsuzlu un konusu olmu tur [25]. Yolsuzluk giri imlerinin çapı ve türleri de, 1980'lerle birlikte a ırlı ı giderek daha fazla hissedilen küreselle meye paralel olarak artı göstermi tir.

Üstelik bu dönemde kamu harcamalarının kontrol altına alınması için ba latılan çalı malara ra men kamu harcamalarında hiçbir azalma görülmemi tir. Alınan tedbirler sadece kamu harcamalarının konfigürasyonunda önemli bir de i iklik yaratmı tir. Buna göre, e itim ve sa lık harcamalarında önemli azalma görülürken, borç ve faiz ödemelerinin payı yıllar içinde giderek artmı tir. Harcama kalemlerindeki bu de i im ise özellikle yoksulların ya am düzeyleri üzerinde olumsuz etki yapmı tir.

Bu dönemde, liberalle me ve küreselle me süreçlerinin de yo un etkisiyle, toplumlararası ileti imin artmasıyla ahlaki de erler giderek daha fazla anlamını yitirmeye ba lamı , sermaye, rant ve kar gibi kavramlar neredeyse kutsanır ve her türlü erdem üzerinde tutulur hale gelmi tir. Rekabette sınır tanımayan anlayı la kimilerine göre sistemin i lemesinde "etkin ya " görevini gören yolsuzluklara ortam hazırlanmı tir. Bu dönemde devletin rolü gittikçe daha fazla sorgulanmaya ba lanmı , hantal ve kontrolsüz bir devlet yerine, ülkeyi bir "irket" gibi yöneten piyasa odaklı ekonomi stratejileri ve özelle tirme son on yılların yükselen trendleri haline gelmi tir. Bu anlayı la birlikte, zengin ve güç sahibi olmak, insanların önüne ula ılması güç ama var olmak için zorunlu bir hedef olarak konulmu tur. Buna göre, bireysel faydayı maksimize etme adına, i adamının kârını artıracak her ey aklanır ve keza yolsuzluk olgusu da bundan istisna tutulmaz [26]. Zira evvelce son derece a a ılayıcı ve küçük dü ürücü ça ırımı lar yapan yolsuzluk kavramı sıradan hale geldikçe toplumca her eyin üzerinde tutulan de er yargıları ve ahlaki ö elerini a mırdıran ve ekonomide derin çatlaklar olu turan sorunların da derinle mesine yol açmı tir.

Neo-klasik yakla ım, bu özellikleri dolayısıyla yapısal etkiler üzerinde yo unla mı tir. Devletin küçültülmesi sonucunda ülkeler, askeri gücün yerine ekonomik gücün hâkimiyetinin kabul edilmesiyle, küresel pazarlarla ve teknolojilerle entegrasyona giderken di er yandan da, Avrupa Birli i, Dünya Ticaret Örgütü, NAFTA ve OECD gibi ticari pakt ve siyasi olu umlar aracılı ıyla, kendilerinden çok daha büyük ekonomik ve siyasi sistemlerin parçası olmaya çabaladı lar. Bu perspektiften bakıldı ında küreselle menin, ekonomik ve siyasi güç ile her ne pahasına olursa olsun zenginle me ve refah artırımı ili kisi ekseninde de erlendirilmesi gerekti i ortaya çıkmaktadır. Bu asimetric ili ki olmasaydı, yolsuzluk muhtemelen küresel boyuta ta ınacak kadar büyük bir sorun olmayabilirdi. Bu görü ü destekler nitelikte bir de erlendirme yapan Transparency International'in Ba kanı Peter Eigen, yoksul ülkelere yönelik ihalelerde el de i tiren paranın 1/3'inin rü vete harcandı mı vurgulamı tir. GOÜ'ler bu irketlerin, piyasada tutunma ve devletle olan ili lerini daha çabuk halledebilmek için rü vete ba vurduklarını ve zamanla bu davranı ın zımnı bir mutabakatla hem rü vet veren firma

hem de rüvet alan kamu görevlisince kanıksandı mı iddia etmektedirler.

IV. YOLSUZLUĞA NEDEN OLAN KATSADİ FAKTÖRLER

Tüm dünyada özellikle son 20–30 yılda yolsuzluk olgusu daha sık rastlanır bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin makroekonomik yapılarındaki sorunlar, kamu harcama kararları ve yatırım projelerinin değerlendirme ve uygulama biçimleri, vergi uygulama kanunları ve tevkifler, devletin ekonomi içinde yer ve aktif şekilde bulunması, toplumda yolsuzluk ve yoksulluk algı düzeyleri yolsuzluğun düzeyini ve derinliğini etkileyen faktörler olarak açıklanabilir.

IV.1. Özelleştirmeler

Soğuk savaş sonrası dönem sadece siyasi değil, ekonomik süreçlerin de önemli değişimlere uğradığı bir dönem oldu, kamu hizmetlerinin sunumunda görülen başarısızlık, “devletin beceriksizliği” olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, sosyal devlet olgusu giderek yerini minimal devlete bırakmaya başlamıştır. Devletin özelleştirmeler yoluyla küçültülmesi, piyasadan uzak durması, serbest rekabeti desteklemesi ve deregülasyon süreçleri nedeniyle, kamu kuruluşlarının etrafıca düzenlenmeden satış sürecine girilmesine yol açmıştır. Özelleştirme süreçlerinden beklenen fayda, iyi yönetilememeleri dolayısıyla zarar ederek topluma maliyet yükleyen kimi kuruluşlardan kurtulmaktır. Bunun yanında birçok GOÜ’de, yapılacak satıştan kamuya hatırı sayılır bir gelir elde edilerek, finansman sıkıntısı çeken devlete önemli bir kaynak sağlanması bekleniyordu. Gerçekten de süreç hızlıca ilerledi ve GOÜ’lerde birçok kamu kuruluşu haraç mezat özel sektöre devredildi. Ancak, anılan bu işlemlerde referans teşkil edecek kanun ve düzenlemeler yeterince ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Özelleştirme sürecini denetleyecek ve kontrol edecek mekanizmalar eş zamanlı olarak geliştirilememesi sonucunda birçok özelleştirme çalışması, yolsuzluk ve vurgun yapıldığı şeklinde ayrı eleştiriler almıştır. Devletin hantal yapısında iyileşemediği ve kaynaklarını verimsiz yerlere aktarıldığı gerekçeleriyle girilen özelleştirme operasyonları, umulandan tersine, bu süreçleri yöneten kamu görevlileri için yeni ve daha kapsamlı yolsuzluk alanları için ortam hazırlamıştır.

IV.2. Kısıtlı Gelir ve Yolsuzluk

Toplum içinde gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikler ve yüksek enflasyon gibi nedenler, toplumsal barışı olumsuz yönde etkileyerek yolsuzluklara neden olabilir. Bu nedenle siyasal patlamaların önüne geçmek için hükümetler, ekonomi içerisindeki ayrılıklarını artırarak otoriter ve kontrollü bir sistem oluşturmayı tercih ederler. Bu durum genellikle

demokratikleşme sürecini henüz sindirememiş GOÜ’lerde çok daha belirgin şekilde yaşılmaktadır. World Bank Governance Indicator (2009) verilerine göre Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin (MENA ülkeleri) kendilerine özel politik ve kurumsal dinamikleri, sivil toplum aktivizminin sınırlı olması, bölgesel güvensizlik ortamı gibi faktörleri, ülkeler arasında farklılaşmaya yol açmaktadır. Öte yandan zengin petrol yataklarından elde edilen gelirin elitler arasında paylaşarak halkın bu gelirden yeterince ve aynı nispette istifade edememesi, bu ülkelerde gelir dağılımı bozukluğunu derinleştirir. Ayrıca, MENA ülkelerinde hüküm süren siyasi rejimler dolayısıyla bu bölgede kamu sektörü oldukça güçlüdür. Üstelik bu ülkelerde kamu sektöründe aşırı istihdam sağlanarak nispeten düşük ücretlendirme yapılan kamu çalışanları, adeta rüvet ortamına itilmiştir [27].

Goldsmith’in (1999) 34 GOÜ üzerinde yaptığı bir çalışma yolsuzluk, ekonomik serbesti, demokrasi, siyasi özgürlükler, idari merkeziyetçilik ve kısıtlı GSMH değerleri kullanılarak, bu değişimler arasında ilişki irdelenmiştir. Çalışma sonucunda, kısıtlı GSMH’ın yüksek GSMH’nın yolsuzluk üzerinde güçlü ve azaltıcı etkisinin olduğu, artan ekonomik serbestinin de yolsuzluğu azaltan diğer önemli faktörlerden olduğu açıklanmıştır [28].

Bu veriler, yolsuzluğun GOÜ’lerde ahlaki çöküntünün daha fazla olmasıyla değil, birçok ekonomik olumsuzluklar nedeniyle daha yüksek olduğu da iddia etmektedir.

IV.3. Kamu Çalışanlarının Ücretlerinin Yetersizliği

Kamu hizmetlerinin sunumunda en önemli özellikler, yasalarla belirlenmiş yetki alanının olması ve toplumun tüm bireylerine eşit davranılması ilkesidir. Bu ilkelere uyulması, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli şekilde yürütülmesi için hayati değildir. Gelir seviyesi temel ihtiyaçlarını gidermekten yoksun bir insanın, bu tür hizmetleri adaletli şekilde yerine getirmesi oldukça güçtür. Maalesef özellikle GOÜ’lerde, adaletsiz gelir dağılımı tüm ayrılıklarla kendini hissettirir ve kamuda düşük ücret politikaları uygulanır. Öyle ki dürüst bir kamu görevlisinin, ailesini geçindirmek için çok ciddi mücadele vermesi gerekir. Kamuda böyle bir ücretlendirme politikası bir yandan kamu çalışanlarının kendilerinden daha yüksek gelir seviyesine sahip kişilerle karşı karşıya kısıp ve hıncı beslemesine yol açarken, diğer yandan da yolsuzluk olgusu için bir zemin hazırlanmıştır. Kamu görevlisinin ailenin geçinebileceği seviyenin altında gelir elde etmesi ve yasadışı maddi sıkıntılar, kısıtlı aradaki farkı rüvetle kapatmaya yöneltecektir.

Klitgaard (1998), kamu görevlilerinin düşük ücretler dolayısıyla yolsuzluk yapımlarının önüne geçmek için kamu yönetiminde her şeyden önce geleneksel ücret politikasında bir değişiklik yapılması gerektiğini söylemektedir. Yazara göre, çalışanların

performanslarına göre geli tirilecek bir ödül yapısı anahtar rol oynayacaktır. Çalışanlar, performansları nispetinde gerçekten hak ettikleri kadar iyi seviyede prim ve ödüllerle maa ları kabul edilebilir düzeye çıkartılabilirse en azından bu gerekçeyle ortaya çıkan yolsuzluk vakalarının büyük ölçüde önüne geçilebilecektir [29]. Yapılacak prim ücretlendirilmesine, yolsuzlukla ilgili daha caydırıcı cezaların eklenmesi (örneğin yolsuzluk yaptığını tespit edilmesi durumunda çalışanın işine hemen son verilmesi ve yeniden kamu sektöründe çalışmasına izin verilmemesi vb.) yolsuzluk risk primini arttıracakından, yolsuzluğa başvurmak isteyen kişilerde ciddi bir azalma görülecektir.

IV.4. Yolsuzluk ve Rekabetli Kisi

Genel yaklaşım, özellikle serbest piyasa ekonomisinin düzgün şekilde işletildiği ve rekabetin hâkim olduğu piyasalarda yolsuzluğun daha düşük boyutlarda olduğu şeklindedir. Gerçekten de bu tür piyasalarda monopol ve oligopol yapıların olması için uygun ortam yoktur, devlet piyasasında aktif rol almaz; gümrük vergileri de makul seviyelerde olduğundan malların piyasalara giri çıkışları daha kolaydır. Öte yandan, yolsuzluk ile rekabet arasındaki ilişkiyi tanımlamak için yolsuzluğun rekabeti engellediğinden ve zayıf rekabetin yolsuzluk düzeyini giderek arttırdığından söz etmekte fayda vardır. Rekabet yetersizliğinin temel nedeni, kamu otoritesi tarafından yapılan kısıtlamalar ve piyasa koşullarının cari olduğu durumlarda ortaya çıkan haksız rekabet sonucu oluşan tekellemelerdir. Rüşvet piyasası, çoğu kez iki yanlı monopol şeklinde gerçekleşir. Piyasa gücünün varlığı, karın tarafın sömürülmesine yol açar. Güç pozisyonu, fiyatın ekstrem bir şekilde gerçekleşmesine de neden olabilir. Doğal tekellerde üretilen malların miktarlarına göre azalan maliyet koşullarının varlığı, fiziksel yetersizlikler vb. kısıtlardan dolayı toplumsal refahı azaltıcı özellik gösterebilmektedir [30].

Düzenli olmayan bir rekabet piyasası içinde faaliyet gösteren firmalar, sistemdeki zafiyeti fark ederek oligopol yapısını oluşturmaya çalışır ve piyasaya giri çıkışları kontrol altına alırlar. Özellikle özelleştirme sürecine giren ülkelerde, özelleştirme yoluyla bir anlamda devletin evvelce verdiği kamu hizmetini devralmaya aday olan firma, hedefine ulaşmak isterken kamu görevlilerine rüşvet/komisyon vermekten imtina etmeyecek, bunu ihale sürecinin maliyet kalemlerinden biri olarak görecektir. Kamu görevlisi ise elde edeceği haksız kazancı, yapacağı işin bedeli veya hakkına düşen pay olarak görecektir. Taraflar arasında karlılığı çıkara dayalı bir ilişki, her iki taraftan da olmayan diğer rakip firmalar ve satış sonrası hizmeti alacak olan vatandaşlar ise asıl mağdur olan taraflar olacaktır. Firma piyasaya bu derece hâkim olduktan sonra da karını maksimize etmesinin önünde herhangi bir engel kalmamış olacaktır. Pazara giri ve çıkışların, teknolojik standartların, dağıtım kanallarının ve

diğer hukuki düzenleme ve kontrollerin yapıldığı piyasalarda ise durum, bahsi geçen müdahalelerin ne ölçüde etkili olduğuyla ilgilidir. Düzenleyici kontrolün çok yüksek ya da düşük olduğu piyasalarda, işletme yöneticileri yolsuzluğa daha fazla başvurmayabilecektir. Özellikle bilgi edinme konusunda yeterince etkili olmaması kamu kurumları ile yapılan işlemlerde, yolsuzluk yapma meylinde olan kamu görevlileri için son derece uygun bir ortam oluşturabilir.

Rekabeti artırıcı politikalar yolsuzlukların önlenmesinde bir tür dış denetim mekanizması gibi çalışıp, haksız rant oluşturmalarını engelleyebilmektedir. Rekabetin engellenmesi ise, sektördeki firmalara fazladan bir rant aktarımı olarak görülebilir. Rekabet ortamında firmaların ayakta kalabilmelerinin artması maliyet kalemlerini olabilecek en alt düzeye indirmeleridir. Bunun yolu etkin ve verimli kaynak kullanımından geçmektedir. Nihayetinde verilen her rüşvet firma için bir maliyet kalemi olarak nitelendirilebilir. Yolsuzluğun ortadan kaldırılması bu bağlamda, hem firma düzeyinde etkinliğe hem de sosyal refahın en çoklanmasına yol açabilmektedir. Yolsuzluk nedeniyle ortaya çıkan maliyet ise, fiyat mekanizması yardımıyla tüketicilere yansıtılmaktadır. Son olarak piyasa koşullarında büyük firmaların haksız rekabet ile küçük firmaları ortadan kaldırıp, tekelleştirdiği duruma vurgu yapılabilir. Rekabetin var olması yanında sürdürülebilir kılınması da gereklidir. Devletin rekabetin kurulması ve korunmasını sağlayacak ve denetleyecek haksız rekabet kurumlarının oluşturulması gereklidir. Birçok ülkede siyasi iktidarlar, rekabetin yok edilmesine göz yummakta, bürokratlar ve firmalar/girişimciler arasında başka bir tür yolsuzlukların kurulmasına neden olabilmektedir [31].

IV.5. Yolsuzluk ve Dış Açıklı Kisi

Ülkedeki mal ve hizmet ihracat ve ithalatının toplamı, o ülkedeki ekonominin üretim düzeyine göre ne kadar yüksek ise, dış açıklığın o kadar fazla olduğu ifade edilebilir. Dış açıklığın sürdürülebilir olması için ihracatın ithalatı karşılama oranında yüksek olması gereklidir. Aksi halde tek yönlü bir dış ticaret ilişkisinin sürdürülebilirliği söz edilemez. Dış açıklığın bir anlamda ülke ekonomisinin rekabetçi yapısının bir kanıtıdır. Dış açık ekonomilerde yurtiçindeki mal fiyatlarının yurtdışı mal fiyatlarına yakınsadığı gözlenmektedir. Ayrıca dış açılıma korumacı ekonomi politikaları sonucu oluşan ulusal sanayi yapısına etkinlik kazandırmakta ve rekabet edebilirlik sağlamaktadır. Dış açıklığın önündeki en önemli engel yüksek gümrük duvarları, tarife içi ve dışı engeller, ithalat kotaları ve korumacı sanayileme politikalarıdır. Bu araçlar yardımıyla ithalat ve ihracat yapıları sınırlandırılmaktadır. Aynı zamanda gümrük duvarları, tarife içi ve dışı engeller, ithalat kotaları ve korumacı sanayileme politikaları yolsuzluğa neden olan faktörler olarak da nitelendirilebilmektedir. Sonuçta ekonomideki dış açıklığın

açıklık düzeyi ile yolsuzluk düzeyi arasında bir ili ki kurulabilmektedir. Bu ili ki iki yönüdür. Bunlardan birincisi, dı a açık ekonomi politikaların rekabeti arttırarak yolsuzlukların azalmasına yol açtı ıdır. kincisi ise, yolsuzluk düzeyi artınca ülkenin ekonomik olarak içe kapandı ıdır. Buna göre rü vetçi bürokratlar daha fazla rü vet alabilmek için dı ticaret engelleri koyma ve sonuçta dı a açıklı ı azaltmak istemektedirler. Bu nedenledir ki ülkeler arası ticari ili kilerde yolsuzluk vakaları, ülke gümrüklerinden zaman kaybetmeden ve kolayca geçebilmek için ödenen küçük miktarlardaki paralardan, ülke yönetimlerinin ba ımı a rıtacak milyon dolarlık rü vet skandallarına kadar çok farklı düzeyde ve farklı yetki seviyelerinde görülebilmektedir. Dı ticarete yolsuzluk, gümrük vb. rutin i lemleri hızlandırmak, bir ihaleyi ya da i anla masını kazanabilmek, büyük vergi indirimleri alabilmek, büyük miktarda satı tekliflerini kazanabilmek gibi amaçlarla yapılır [31].

IV.6. Dı Ticaret ve Yolsuzluk

Küresel ekonomide, bir ülkenin ihracatına konu olan mal/hizmet demetlerinin hangi kalemlerden müte ekkil oldu u, o ülkenin ekonomik geli mi lik düzeyi konusunda önemli ipuçları verir. Örne in ihracatında ucuz tarım ürünleri a ırlıklı yer tutan bir ülke, muhtemelen henüz geli mekte olan veya geri kalmı bir ülkedir. Ayrıca bu ülkelerin üretim yapmak için hammadde ba lamında yurt dı ına ciddi bir ba ımlılıkları söz konusudur. İhtiyaç duydukları hammadde ve ithal etmek zorunda oldukları di er iç tüketime yönelik malların ise uluslararası piyasalardaki fiyatları ihraç ettikleri mallardan elde ettikleri gelire göre oldukça yüksektir. İhracat-ithalat arasında ortaya çıkan bu türde bir dengesizlik yanında, üretim ve ticaret sürdükçe farkın giderek ithalat lehine artması, dı ticaret açıklarının giderek daha fazla derinle mesine yol açar. Tüm bunların yanında, GOÜ'lerin ithalatına konu olan malların elastikiyetlerinin yüksek olması, geli mi ülkelerin (GÜ) ihraç ettikleri malları alan GOÜ'lerin üst düzey kamu görevlilerine ve siyasilere rü vet verme e ilimini de arttırmaktadır [32].

Bu genel çerçeveyi çizdikten sonra, dı ticarete yolsuzlu un nedenleri daha ayrıntılı olarak altı ba lık altında toplanabilir. Bunlar [31]:

a) **Ticari kısıtlamalar:** Rant kollamaya kaynaklık eden temel i lemlerdir. Ticari kısıtlamalar hem ithalat hem de ihracat tabanlı olarak meydana gelebilmektedir. Belli malların ithalatına sınırlama getirilmesi veya ithalatın lisansa tabi tutulması, bu lisansı veya kotayı da itan resmi yetkililere yolsuzluk yapma imkânı sa lamaktadır. Çünkü sınırlama o malın arzının kısılmasına ve dolayısıyla talep de i mezken fiyatının artmasına yol açmaktadır. Bu da ithalatçının karlılı ını yükseltmektedir. Kamu görevlileri rü vet yoluyla olu an artıktan pay almak isteyebilmektedir. İthalat kotaları

da ıtılırken, objektif kriterlere göre adil bir payla ım yapılması yolsuzluk düzeyini dü ürecektir. Kamu otoritesi belirli mal ve hizmetlerin üretimine veya tüketimine transfer harcamaları yoluyla kaynak aktarıp rant fırsatları yaratabilmektedir.

b) **Sübvansiyonlar:** Sübvansiyon düzeyi ne kadar artarsa, talep edilen mal ve hizmet düzeyi, fiyat esnekli ine ba lı olarak o kadar artacaktır. Bu da sübvansiyon politikasının kamu maliyesi üzerine yükünü fazlala tıracaktır.

c) **Fiyat kontrolleri:** Sosyal veya politik nedenlerden dolayı bir mal veya hizmet fiyatının piyasa fiyatının altında belirlenmesidir. Fiyat kontrolleri, uygulanan mal ve hizmetlerde faydalananlara rant kollama imkanı sunmaktadır. Piyasa fiyatının altında mal ve hizmet fiyatlandırması yapıldı ında mevcut talep düzeyi arz düzeyini a aca ından, kıtlık problemi ortaya çıkabilir. Bu durumda fiyat kontrolüne tabi mal ve hizmetten yararlanacakları belirlenmesi gündeme gelecektir. Buradaki seçimin/tahsisin yapılması genelde kamu yöneticilerinin yetkisi altında olmaktadır. Dü ük fiyatlı mal arzı, bundan yararlananlara fazladan fayda sa lamaktadır. Tahsisi yapan kamu görevlilerinin fazladan olu an faydadan pay almak istemeleri yolsuzluklara neden olabilmektedir.

d) **Çoklu döviz kuru:** Bir ülkedeki döviz kurunun normalde yeknesak olması ve öznel niteliklerden ba ımsız olarak herkes için uygulanması esastır. Ancak bazı ülkelerde uygulanan iktisat politikalarının bir gere i olarak çoklu döviz kuru rejimleri ile kar ıla labilmektedir. Çoklu döviz kuru uygulamaları ile belli ekonomik faaliyetler te vik, belli faaliyetler de caydırılmak yoluna gidilebilmektedir. Te vik edilmesi gereken faaliyetler ihracata yönelik ise, normalin üzerinde bir döviz kuru uygulanması gündeme gelebilmektedir. E er ithalat sınırlandırılmak isteniyor ise, aynı ekillde yüksek döviz kuru uygulanabilmektedir. Ama bu uygulamalar rant kollama faaliyetlerini de beraberinde getirmekte ve sonuçta yolsuzluklara neden olabilmektedir. Bir ülkedeki do al zenginliklerin devletin mülkiyetinde oldu u kabul edilir. Bu do al kaynakların çıkarılması, tüketime hazır hale getirilmesi ve satılması özel sektör tarafından çe itli mekanizmalar yardımıyla yapılabilmektedir. Kullanım izni ve ruhsat verilmesi, kiralanması bu mekanizmalardan bazılarıdır. Do al kaynakların satı fiyatı ve üretim (çıkarm) maliyetleri arasında ciddi oranda bir farkın varlı ından söz edilebilir. Bu fark aynı zamanda karlılık düzeyini göstermektedir. Karlılık düzeyinin yüksek oldu u her alan giri imcilerin ilgisini çekecektir. Bu durum kullanma izinleri ve ruhsatlar yoluyla do al kaynakların i letilmesi haklarına olan talebi arttırırken, do al kaynaklarının arzının kısıtlı olması bir tahsis probleminin do masına yol açacaktır. Tahsisi yapma yetkisine sahip kamu bürokrasisi da ıtım tercihlerini ekillendirirken olu an ranttan pay almak

isteyeceklerdir. Rant kollamaya yönelik bu davranış yolsuzlukları meydana getirecektir.

IV.7. Devletin Ekonomi içindeki A ırlı ının Artması

Günümüzde devlet, refah devleti çerçevesinde sürekli olarak vatandaşların hayat seviyesini artırmak için sosyal, siyasi ve ekonomik hayata katılmaktadır. Ancak, özellikle sosyal devlet veya refah devleti olarak tanımlanan bu ülkelerde, bu gerekçelerle devletin ekonomik faaliyetlerinin artması, yapılacak kamu harcamaları için finansman ihtiyacını da giderek artırmaktadır. Devletler açısından en önemli kamu finansman kaynağı ise vergilerdir ki vergilerin kaynağı da vatandaşlardır. Bir başka deyişle vatandaşlar, devletin kendilerine refah seviyesini arttırmak üzere yapmayı vaat ettiği kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için bu defa daha fazla katkı sağlayan bir yükün, vergi yükünün altına girmektedirler. Üstelik devletin büyümesiyle birlikte giderek artan vergi yüküne karşılık beklenen kamu hizmetinin sağlanıp sağlanılmayacağı veya istenilen kalitede olup olmayacağı da meçhuldür. Ayrıca kamusal hizmetlerin miktarının ve çeşitlerinin siyasi yollardan tespit edilmesi kaynakların harekete geçirilmesinde zaman kaybına neden olmakta ve bu zaman kaybına bağlı olarak talep miktarında artış, arz edilen miktarda ise bir azalış ortaya çıkmaktadır. Ekonomide üretici rantı olarak ifade edilen bu arz-talep dengesizliğinden ortaya çıkan fark, kamu mallarını kullanıcılara aktaran kişilerin veya çevresindeki insanların eline geçmektedir [33].

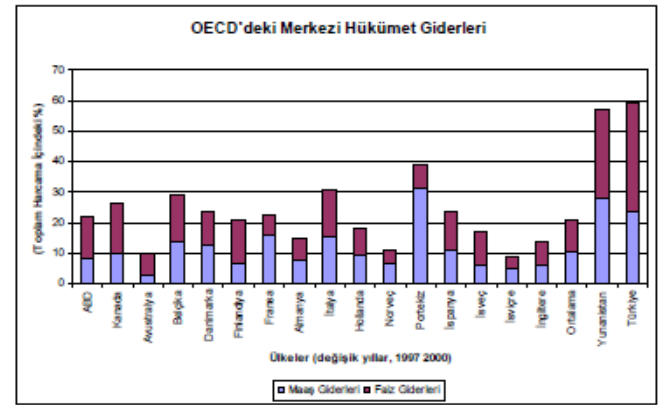
Öte yandan, özellikle geri kalmış ve dış desteğe ihtiyaç duyan ülkelerde, yurtdışından ve uluslararası kurumlardan yapılan yardım ve krediler üzerinden de yolsuzluk yapılabilmektedir. Üstelik bu yardımların istismar edildiğini iddia eden Saxton (1999), yabancı yardımların kamu sektörünü özel sektöre göre daha güçlü hale getirdiğini savunmaktadır. Maalesef birçok geri kalmış ülkede yapılan yardımlar, siyasi otorite tarafından, ülkenin kalkınması ve yoksul halkın ihtiyaçlarının giderilmesi yerine, arkadaşlara, destekçilere, özel idarelere ödül olarak dağıtılmaktadır. Yardımın merkeze gelmesi ve bu şekilde istihdamı, merkezi ekonomik kontrollerin ve bürokratik gücün artmasına yol açar. Sonuçta ülkeler arası yardımlar, kamu harcamalarını artırırken, yardımlar devletin büyümesine hizmet eder ve mevcut rejimde yolsuzluk varsa, devlet yabancı yardımı da kendi lehine harcayarak, daha da güçlenir [34].

Sonuç olarak devletin ekonomi içerisinde giderek artan rolünün artması ve devletin büyümesi siyasal ve ekonomik yolsuzluklar için daha uygun bir ortamın oluşmasını sağlar. Özellikle seçimlere yakın dönemlerde politikacıların yeniden seçilebilmeyi garantilemek ve oylarını maksimize etmek için kamu harcamalarını artırma ve vergi oranlarını indirme (veya vergi oranlarını kamu harcamalarındaki artıştan daha az bir oranda

arttırma) e ilimine de sıkça girerler. Artan kamu harcamalarının, vatandaşın daha fazla tepkisini çekmemek için vergiler yerine emisyon ve borçlanma ile karşılanması, kronik bütçe açıklarının ve kronik enflasyonun bizatihi kaynağını teşkil eder. Ekonomik sorunlar üşesiz bütçe açıkları ve enflasyonla sınırlı değildir. Seçimi kazanan partiler bu kez suni olarak yarattıkları bu sorunlarla mücadele etmek durumunda kalırlar. Örneğin, enflasyonla mücadele etmek ve bütçe açıklarının kapatılması için seçimin kazanılmasının hemen ardından vergi oranlarını arttırmak, devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarına zam yapmak vb. ekillerde ekonomiye müdahalede bulunurlar. Bu tür seçim ekonomisi stratejileri, uzun vadede toplam tasarruflar ve yatırımlar üzerinde ve sonuçta milli ekonomi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur.

IV.8. Kamu Sektörünün Güçlü Oldu u Ülkelerde Yolsuzluk

Fraser Institute tarafından 1996 yılında yapılan çalışmada, yolsuzluğun en az gerçekleştiği 20 ülkenin 18'inde piyasa ekonomisinin, en yoğun yolsuzluk yapılan 15 ülkede ise devletçi ekonomik sistemin uygulanmakta olduğu görülmüştür. Birçok eski Doğu Bloğu ülkesinde, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde yaşanan derin yolsuzluk vakaları, kamu sektörünün güçlü olduğu ülkelerde yolsuzluğun daha yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan gibi birçok Transkafkasya ülkesi, günümüzde de yolsuzlukla ilgili önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Devletin gücünün ve bürokrasinin hantallığının artırılması ekilde hissedildiği 1990'ların Türkiye'sinde de benzer vakalar yaşanmıştır. Ayrıca, 2001 yılında OECD ülkeleri ve Türkiye'nin merkezi hükümet harcamalarının mukayeseli grafiği verilmiştir.

Grafik.1. 1997–2000 Yılları Arasında OECD Ülkelerinde Merkezi Hükümet Harcamaları

Kaynak: World Bank. (2002). Sosyal Adaletle Daha İleri Bir Türkiye, Bilgi Notu, 27379, 15 [35].

Grafikte, Türkiye'nin diğer tüm OECD ülkelerinden çok daha fazla kamu harcaması olduğu

açıkça görülmektedir. Giderler, faiz giderleri ve maaş giderleri olarak iki grup olarak değerlendirilmiştir. Faiz ödemelerine ayrılan yüksek pay, kronik açık yaratan harcama politikalarını, maaş ödemelerine ayrılan yüksek pay ise, siyasi gerekçelere dayanan kamu istihdamı uygulamalarını yansıtmaktadır [35].

Bunları destekler ekilde 1980–2000 yılları arasında ulaştırma ve enerji gibi alanlarda Türkiye’de gerçekleştirilen kamu yatırımları ile yolsuzluk indeksleri arasında da anlamlı bir ilişki söz konusudur [36].

IV.9. Yolsuzluk ve Kayıt Dışılık

Yolsuzluk tanımlaması içinde tutulan kanun ve denetim dışı elde edilen kayıt dışı kazançların son 30–40 yılda hızla arttığı gözlenmiştir. 1960’lardan itibaren başlayan sermaye birikimi yetersizliği ile 1970’lerde hızla yayılan stagflasyon süreci kayıt dışı ekonominin kendisine geliş alanı bulması için uygun zemin hazırlamıştır. Alışılmadık ekonomi kurallarının ötesinde hem enflasyonun hem de işsizliğin birlikte artması firmaları zora sokmuş, işsizliğin giderek turmanması, geçimlik gelir sıkıntısı çeken alt gelir seviyesine sahip çalışanları, artık ücret konusunda fazla seçici davranmadan, her fiyat seviyesinde çalışmaya itmiştir.

Çalışanların çalışma ve iş bulma konusunda yaşadıkları bu zorlu ve alternatifsiz dönem, kayıt dışı için uygun ortamın oluşmasına yol açmıştır. Devletler ise bu dönemde işsizliği azalttığı için kayıt dışı ekonominin istihdamını görmezden gelmiştir [37]. 1990’lı yıllara gelindiğinde dünya kayıt dışı ekonomisi Amerikan ekonomisinin yaklaşık %90’ı kadar bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu büyüklük 1993 yılı rakamlarına göre 5,8 trilyon dolardır. Kayıt dışı ekonominin GSMH’ya oranı, 1999 yılı itibarıyla, İsviçre için %7, ABD için %8, Japonya için %11, İngiltere için %13, Almanya için %16, Belçika için %22, Japonya için %27, Yunanistan için %29’dur [38]. Yani bu süreçte kayıt dışı sektör, yolsuzluk ekonomisinin derinleşmesine yol açmıştır.

Kayıt dışılığın azaltılmasına yönelik yapılan çalışmalar ise ekonomi üzerinde düzeltilmeye yol açmaktadır. Johnson vd. (1998)’nin kimi Latin Amerika ve OECD ülkeleri ile bazı GOÜ’leri dâhil ettikleri çalışmada, yolsuzluk düzeyleri ile kayıt dışı ekonomi arasında paralel ve güçlü bir ilişki olduğunu gözlemlemiştir. Çalışmaya dâhil edilen ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerinde görülen 1 puanlık azalma, diğer denklemler sabit kalmak koşuluyla, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin düzeyinde %8 – 11’lik bir azalmaya neden olmaktadır [39].

Özellikle zayıf denetim ve kontrol mekanizmaları ve yetersiz hukuki altyapıları nedeniyle GOÜ’lerde kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluk düzeylerinin yüksekliği, birbirleriyle bağlantılı ve tamamlayıcı bir tarzda olup, yolsuzluktan kayıt dışılığın doğrudan bir etkileşim olduğu

söylenbilir. 2002 yılı verileriyle kayıt dışı ekonominin oranı İsviçre’de %7.5, Avusturya’da %8.3, ABD’de %8.5, İngiltere’de %13.1, Hollanda’da %14, Fransa’da %14.3, Almanya’da %14.5, Kanada’da %14.6, İtalya’da %15.9, Danimarka’da %18.3, Belçika’da %21.9, Japonya’da %27, Yunanistan’da %28.5, Türkiye’de ise %66’dır. Bu verilere göre, bu dönemde Türkiye’nin kayıt dışılık oranı, dünya ölçeğinde ilk 6 sırada yer alan İsviçre, Avusturya, ABD, İngiltere, Hollanda ve Fransa’nın kayıt dışılık oranlarını toplamına eşit [40].

IV.10. Effaflık Sorunları

Kamu yönetimleri üzerinde toplumsal denetim mekanizmalarının kurulabilmesi her şeyden önce yönetsel faaliyetlerin bilinmesine bağlıdır. Bireyler gerek kendilerini, gerekse de toplumu ilgilendiren yönetsel kararları bildiği ölçüde yönetimi etkin ekilde denetleyebileceklerdir. Dolayısıyla yönetimin olabildiğince görünür kılınması denetim ve etkileme sürecinin ön koşulu niteliindedir. Yönetim ile toplum/birey arasındaki yeni ilişki modelini tanımlamak üzere açıklık, saydamlık, effaflık gibi kavramlar kullanılmaktadır. Söz konusu kavramların temel özelliği yönetsel aleniyete odaklanmalarıdır. Gizliliğin hâkim olduğu toplumlarda yönetsel işlemler ve karar alma süreci, yönetimin iç işi olarak kabul edilmiş ve bireyler ile toplumsal kesimlerin bu alana girişi yasaklanmıştır.

Effaflık, yasa dışı kârların yönetimin kamu hizmeti sunduğu kesimleri muhatap alması anlamına gelir. Kamu gücüyle donatılmış yönetimin karar ve uygulamalarının toplumsal denetime açık hale getirilmesi ve bireylerin yönetsel süreçte katılmalarını esas alan effaflık yönetimi, demokratik yönetimlerin temel prensiplerinden biri olarak kabul edilir [41].

Son dönemde, Transparency International (Uluslararası Effaflık Örgütü) ve World Bank effaflık ve hesap verilebilirlik konularında önemli çalışmalar ve raporlar hazırlayarak bunu tüm dünya ile paylaşmaktadırlar. Ayrıca bu organizasyonlar, ülkeler bazında mukayeseli çalışmalar yaparak her ülke için effaflık algılama endeksleri oluşturmuşlardır.

Effaflık konusunda bu denli durulmasının en önemli nedeni, aleniyet unsurunun yolsuzlukla ters orantılı bir ilişki göstermesidir. Gerçekten de effaflık faktörünün aktif olarak kullanıldığı kamu ihalelerinde yolsuzluk sorunu ile daha az karşılaşılır [42].

V. YOLSUZLUK UN ETKİLERİ

V.1. Yolsuzluğun Ekonomi Üzerinde Olumlu Etkisi Var mıdır?

Yolsuzluk kelime olarak olumsuz bir anlam ifade etmekle birlikte, kimi yazarlara göre belli durumlarda

yararlı etkileri de söz konusu olabilmektedir. Örneğin Leff (1979) yolsuzluğun bir türü olan rüvetin ekonomide gelişme sürecini hızlandıran ve girişimcilerin ini kolaylaştıran bir olgu olduğunu iddia etmiştir [42]. Leff'e göre birçok GOÜ'de aşırı bürokratik kontroller ve düzenlemeler, girişimciler için belirsizlik ortamı oluşturmaktadır. Bu durumda rüvet, bu aşırı bürokrasiyi hafifleterek belirsizliğin azalmasına neden olur. Leff'i destekleyen ekilde, Huntington (1968); Lambsdorff (2001); Beck ve Maher (1986); Lui (1985) gibi kimi yazarlar rüveti "gıcırdayan tekerleğe yağ vermek" olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamayla, yolsuzluğun hükümetin yatırımı ve büyümeyi engelleyen katı kurallarını ortadan kaldırarak verimliliği artırdığını, i lemlerin izinlerinin alınması ve kırtasiye i lemlerinin bitirilmesi için kaybedilecek zamanı kısalttıktan sonra etkinliği artırdığını da iddia etmektedirler. Bu yazarlar ayrıca, özellikle piyasanın sınırlı, bürokrasinin hantal, mevzuatın aşırı olduğu durumlarda yolsuzluk ve rüvetin bürokratik i lemleri hızlandırarak sisteme ve özellikle de ekonomiye "katkı" sağlayabileceğini dü ünmüşlerdir. Bazı çalışmalarda elde edilen veriler de özellikle GOÜ'lerde bundan istifade edildiğini göstermiştir. Örneğin Osterfeld (2001), GOÜ'lerde bürokrasinin etkin ve verimli çalışması, mali ve ekonomik kararların zamanında alınması gibi hususların kamu sektöründe üretkenliğin yetersiz olmasına yol açtığını, bunun da dolaylı olarak yolsuzluğun önünü açtığını ifade etmiştir. Osterfeld (2001) bu noktadan hareketle bazı tür yolsuzlukların bürokrasiye dinamizm getireceğini de belirtmektedir.

Öte yandan, özel ki i ve kurumlar siyasal yozlaşma yoluyla devletten ekonomik transfer elde etmek ve bu yolla yatırımlarını artırmak isteyebilirler. Bu dileklerini gerçekleştirmek için bürokrasi üzerinde bir baskı oluşturabilirler. Rant kollama ve benzeri türdeki "ekonomik transfer" elde etme gayretleri sonuç itibarıyla GSYİH'da artış oluşturabilir. Özellikle GOÜ'lerde devletin aşırı i leyen çarkı, risk, belirsizlik ve sermaye birikiminin yetersiz olması dolayısıyla özel yatırım harcamalarının düşük olması gerçeğinden hareketle, devletten ekonomik transfer elde etme faaliyetleri sonucunda özel yatırım harcamalarının artabileceğini söylemek mümkündür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, çıkar ve baskı gruplarının bir kez devlet bürokrasisine egemen olunca, ekonomik yapıyı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilmeleri ve bu yönde kararlar alınmasını sağlayabilmeleridir. Devletten daha fazla "ekonomik transfer" elde etmek için bürokrasi üzerinde etkili olarak bütçenin bir kısmını bütçe dışına kaydırmaya çalışırlar [43]. Osterfeld (2001) ayrıca, verilen rüvetlerin ve başvurulan yolsuzlukların hepsinin aynı kefeye konarak aynı ekilde değerlendirilmemesi gerektiğini savunmuştur. Yazara göre, bir i portacının mallarını satılabilmek için, görevli memurlara rüvet vermesi toplumsal üretime olumlu bir katkı olarak değerlendirilebilir. Üstelik bu tür faaliyetlerin devletin

özgürlükleri ihlalini etkin bir şekilde azalttı, ekonomiyi serbest pazar ekonomisine yaklaştırdı ve böylece ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu bir etki meydana getirdiği hususunun önemine değinmiştir [44].

Benzer bakı açılarıyla da yolsuzluk kimi yazarlarca "küçük bir kabahat" olarak algılanmaktadır. Bu durum, mahkemelerde yolsuzluğun düşük seviyelerinin belli bir i in hızlı şekilde yaptırılması için ödenen para olarak algılanmasına yol açmıştır. Kamu mal ve hizmetlerine aşırı talebin olması durumunda, bireyler hizmeti almak için sıraya girmek zorundadırlar. lerinde yavaş yapıldığı göz önüne alınırsa, i lemlerle ilgili dosyaları ırlar ve başvurmanın talebi ve ihtiyacı da fazla göz önünde bulundurulmaz. Bekleme maliyeti giderek yükselen vatandaş için rüvet vermek, durumun aciliyetine bağlı olarak, i lemin hızlandırılması ve bir an önce bitirilmesi için gönüllü olarak verilen bir maliyet unsuru olarak görülmeye başlanır [45]. Bu konuda farklı bir bakı açısına sahip olan Myrdal (1968) ise rüvet olarak i yapmayı alışkanlık haline getiren kamu çalışanlarının hızlanmak yerine tam tersine daha çok rüvet almak için i lemleri daha fazla yavaşlatmayı tercih edebileceklerini savunmaktadır.

V.2. Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Üzerine Olumsuz Etkileri

Her ne kadar yolsuzluğun bazı kolaylaştırıcı özellikleri üzerinde durulmuşsa da, ampirik ve mukayeseli birçok çalışmada, yolsuzluğun yatırımları azalttığı, sermayenin verimliliğini düşürdüğü, sermaye girişini yavaşlattığı ve diğer birçok makroekonomik de ikeni olumsuz etkilediğini göstermektedir. Wei ve Kaufman (1999), 45 GOÜ ve 12 GÜ üzerine yaptığı bir çalışmada yolsuzluklardaki 1 puanlık artışın, doğrudan yabancı sermaye girişleri üzerinde yaklaşık olarak %16 oranında azaltıcı tesire sahip olduğunu ortaya koymuştur. Kaufmann (1997) bir başka çalışmada ise birçok politikacı ve bürokratın sahip oldukları yüksek derecede takdir yetkisine dikkat çekmiştir. Özellikle yolsuzluğun yo olduğunu toplumlarda, yöneticilerin takdir yetkisinin sınırlarını aşarak kullanılabileceğinden, hatalı ve yanlış düzenlemelerin oluşturulmasında ve yorumlanmasında yetkinin etkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu nedenle yolsuzluk, katı yönetsel ortamda "gıcırdayan tekerleğe yağ vermek"ten ziyade, aşırı ve takdire dayalı regülasyonlar için "yağ" etkisi yaratacak, bu türde yolsuzlukların önünü açacaktır [46]. Bunlara ilaveten, ampirik deliller de "hızlı para" argümanını yalanlamakta, rüvetin i lemlerin hızlanmasına katkı sağladığı fikrini desteklememektedir. Çalışmalarda rüvetin seviyesi ile girişimci firmanın kamu görevlisi ile geçirdiği zaman arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. World Economic Forum's Global Competitiveness Survey'in 1997'de yaptığı ve 59 ülkeden 3000 firmanın katıldığı çalışmada, lisans anlaşmaları ve izinler, imzalar ve vergiler konusunda daha yüksek seviyede rüvet ödemek

için, i adamlarının bürokrat ve kamu görevlileri ile daha fazla vakit harcaması gerektiğini göstermektedir [47].

Yolsuzluğun olduğu ortamda i adamları yolsuzluk yapmadan i yapamayacakları konusunda uyarılırlar. Üstelik yolsuzluk yaparak i yapmaya alıan görevliler, yatırımı rüvet almadan ba latmayabilirler. Bu nedenle i adamları yolsuzluğ u i yapmak için bir çe it vergi ya da maliyet kalemi olarak algırlarlar. Wei (1997) bu durumu açıklamak için mali yük olmasının yanında, belirsiz bir i lem sürecini de kapsadından yolsuzluğun alı ıldık vergilerden daha maliyetli olduğunu ifade etmiştir [48]. Birbirini do uran bu olumsuzluk zinciri, uzun vadede sürdürülebilir büyüme açısından en önemli faktörlerden birini oluşturan yatırımlarda önemli azalmalara yol açar.

Tüm bunların yanında, yolsuzluğun be eri sermaye üzerinde olumsuz etkileri de söz konusudur. GOÜ'lerde rant kovalamak genellikle üretken i lere göre daha karlı oldu undan, üretkenlik kapasitesi olan ve iyi vasıflı bireyler uygun yerlere istihdam edilmeyi tercih etmeyebilirler. Daha e itimli ve yetenekli bireyleri özellikle finansal te vikler cezbeder ve bu bireyler rant kovalamaya ba larlar. Bu durum ise kalifiye ve daha iyi e itimli bireylerin verimli alanlardan daha az verimli alanlara kaymalarına yol açar ki bu durum ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki yapar [45].

Yolsuzluk ciddi boyutlara ula tında devletin e itim üzerinde harcamalarının çok azaldığı, tersine altyapı ve savunma sanayinde oldukça artan ancak kalitesi giderek azalan harcamalar yapıldığı gözlenmiştir. Tüm bunlar ekonomik büyümeyi yava latmakla kalmaz, toplum içinde bireylerin ki ilikleri üzerinde erozyona da yol açar.

Yukarıda sözü edilen keyfi uygulamalar, kurumların ve yönetsel politikaların zayıf olması ve kanun koyucunun yeterli açıklık ve yaptırım gücünden uzak olmasıyla da açıklanabilir. Bu tablo aslında birçok GOÜ'nin yönetim anlayışını da temsil etmektedir. Bu durum ise neden bu ülkelerde daha yo un ekilde yolsuzluk ya andığını da cevabı niteliindedir.

Bu genel açıklamalardan sonra, a a ıda yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kalkınma üzerine etkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

V.2.1. Yolsuzluğun Kamu Harcamaları Üzerine Etkileri

Yolsuzluk, her eyden önce ekonomik kaynakların israf edilmesi, kamu kaynaklarının kötü da ılımı ve kullanımını demektir ve bu olguyu bütünüyle bir sosyal maliyet olarak görmek gerekir. Yolsuzluk ekonomik ve siyasal gelişimi olumsuz etkilerken, kamu harcamaları daha az gerekli olan veya ihtiyaç duyulmayan sosyal alanlara ve düşük kaliteli altyapı hizmetleri vb. projelerin

inasına aktarılır. Bütçenin hazırlanması, bütçe de erlendirmeleri ve bütçenin onaylanması kamu karar alma sürecinin en önemli bölümünü oluşturur. Bu konuda yapılan birçok çalışmada bütçeleme ve kaynak tahsisi süreçlerinde yapılan yolsuzluğun uzun vadede ekonomik büyümeyi birçok kanaldan olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Mauro (1995), uzun vadede büyüme ile yolsuzluk arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu deneysel çalışmaları da göstermiştir [49]. IMF tarafından yapılan bir ara tırmada; ülkelerin 0 ile 10 arasında de i en "yolsuzluk algılama" endeksinde, 1 puanlık artışın, ki i ba ına GSMH'de %0,3-%1,8, yatırımların GSMH'ye oranında %1-%2,8 ve yoksulların gelir seviyelerinde %2-%10 arasında azalmaya neden olduğunu ortaya konmuştur [50].

Öte yandan yolsuzluk, olumsuz etkisini ekonomi üzerinde en hızlı şekilde yatırımlar üzerinde gösterir. Yolsuzluğun en sık görüldüğü ülkelerde yolsuzluğa meyilli politikacılar yatırım projesi seçerken aslında olması gereken ve ekonomik de er taşıyan projelere de il, rüvet ve komisyon fırsatlarının do du u projelere yatırım yapılmasını isterler. Tanzi (1995) bu durumu açıklarken, yatırım bütçesinde yaygın yolsuzluğun, ülkede ayrılan bütçelerin yeni yatırımlara dönüşme oranlarını azaltarak kalmadığını, aynı zamanda mevcut altyapının kalitesini düşürürken altyapıdan beklenen hizmet kalitesinin de düşmesine yol açtığını vurgulamıştır [51]. Bunun en önemli nedeni, evvelce yapılmış yatırımların yolsuzlukla yönetilmesidir. Tanzi ve Davoodi (1997) yolsuzluğun daha yüksek yolsuzlukların yolunu açtığını belirterek, yüksek yolsuzlukların kamu gelirlerinin de azalmasına neden olduğunu vurgulamışlardır. Adı geçen yazarlar ayrıca, yüksek ölçekli yolsuzluğun yatırımın hem kalitesinde hem de miktarında a ır etkileri olduğunu da söylemektedirler [52]. Gerçekten de mevcutta bulunan kaynakların azalması nedeniyle cari harcamaları kar ılamak giderek zorlanır. Yüksek yolsuzluk, altyapı hizmetlerinde kalitenin düşmesine yol açar.

Özellikle GOÜ'lerde, bir yandan ekonominin yapısından kaynaklanan belirsizlikler ve makroekonomik sorunlar, di er yandan kamuya finansman sağlamak için salınan yüksek oranlı vergilere, i yapmak için ödenmesi gereken bedel olarak görülen yolsuzluk ve rüvet faktörleri de eklenince i adamları için bu ülkelerde yatırım yapmak giderek daha pahalı ve riskli bir hal almaya ba lar. Böyle bir ortamda yatırımların getirileri konusunda belirsizlik durumu ortaya çıkar. Riskin belirsizliği arttırdığı ortamda maliyetler yükselir, artan maliyetler de yatırımdan beklenen getiriyi düşürür. Oysa yatırımcılar, yatırımlarının ve girişimlerinin getirisini elde edebileceklerine ikna oldukları sürece yatırımlarını sürdürecektirler [49,50].

Öte yandan, devletin cari harcamalarının büyük kısmı kamu otoritesinin takdir yetkisinin sınırlarını ve gücünün ölçüsünü ortaya koyar. Sermayenin yatırımı

döndürülmesi ve hangi kompozisyonda bunun yapılacağı alanlarında ise yüksek takdir yetkisi söz konusudur. Üstelik gerçek de erinin tespiti zor olan, izlenmesi ve denetlenmesi güç olan büyük projeler yolsuzluk lemlere daha çok olanak sağlarlar. Örneğin büyük altyapı harcamaları veya ileri teknoloji gerektiren savunma harcamaları konusunda verilecek kararların de erlendirilmesi, ders kitapları veya öğretmen maaşı harcamalarına göre daha karmaşık ve zor oldu undan, bu noktada yetki sahibi kamu görevlilerinin yolsuzlukla bulaşma ihtimalleri daha yüksek ve ortaya çıkan meblağlar çok daha çarpıcıdır [53]. Savunma amaçlı kamu alımları gibi uzmanlık gerektiren istisnai alanlarda takdir yetkisi doğal olarak bu alanda bilgi sahibi üst düzey görevlilere terk edilir. Ancak, bu görevlilerin aldıkları kararların de erlendirilmesi ve hesap verilebilirlik ilkesinin yeterince aktif şekilde kullanılamaması, birçok ülkede bu sektörde önemli yolsuzluk olaylarının gerçekleşmesine yol açar. Yapılan alımların “gizlilik” ve “strateji gereği” gibi tanımlamalarla açıklıktan uzak tutulması, yolsuzluk için daha rahat bir ortamın oluşmasına yol açar. Sonuçta kamu yatırımları etkisiz projelere aktarılarak bir yandan kamu kaynakları verimsiz yerlere harcanırken, diğer yandan da kalkınma süreci olumsuz etkilenir. Uzun dönemli yolsuzluklarda ise yatırımlar giderek faydasızla tırılır [34]. Bu nedenle, yatırım bütçelerinin oluşturulmasında üst düzey kamu görevlilerine verilen takdir yetkileri çok kritiktir.

Bir diğer önemli kamu harcama kalemi, altyapının bakım ve onarım çalışmalarıdır. Yolsuzluk kültürü yerleşmiş toplumlarda, var olan altyapı küçük bakımlarla kolayca kullanılabilir durumda olsa da sıklıkla yeni projeler baskın olarak mevcut olan altyapı, atıl halde bırakılır. Bu tercihin nedeni, yolsuzluk yapmaya meyilli kamu görevlisinin yeni projeler ve ihale süreçleri dolayısıyla yeni kazanımlar ve komisyonların peşinde koşmasıdır. Yüksek takdir yetkisine sahip ve hesap verme sorumluluğu fazla olmayan kamu görevlileri, süreci kendi istedikleri gibi ilerletirler.

V.2.2. Yolsuzluk un Kamu Gelirleri Üzerine Etkileri

Yolsuzluk, sadece bütçe yatırımlarını olumsuz yönde etkilemekle kalmaz, kalkınma için hayati diğer taraftan bütçe gelirlerinin de azalmasına yol açar. Birçok yolsuzluk olayı nedeniyle, vergi gelirlerinde önemli azalmalar yaşanır.

Vergi gelirlerindeki azalmanın en çarpıcı olarak yansayan kamu daireleri de vergi daireleridir. Yolsuzluk un vergiden kaçınma, vergi kaçırma, uygunsuz bir vergi muafiyeti veya istisnası eklenmesi durumunda devlet için bir gelir kaybı kaçınılmazdır. Vergi memurlarının aldıkları rüvetler karlılıkta vergi mükelleflerinin lehine takdir yetkilerini kullanmaları sonucunda vergi toplama giderek zorlaşırken, vergi gelirlerinde önemli azalmalar olur. Vergi memurları,

bireysel menfaat karlılıkta mükellefin matrahını manipüle ederek mükellefin ödemesi gereken miktarı azaltabilirler. Vergi memuruna ödeyecek bedeli bir çeşit maliyet veya vergi olarak algılayan mükellef de daha az ödeme yapacağı için bu sürece gönüllü olarak dâhil olur ve yolsuzluk süreci gerçekleşir. Yeterli cezaların olmadığı ve önemli bir risk unsuru içermediği algısı ise vergi kaçırma vakalarının giderek artmasına, dolayısıyla önemli kamu geliri kayıplarına yol açar. Özellikle GOÜ’lerde, vergi, gümrük ve diğer ruhsatlarının alınması gibi konularda ve vergi dairelerinde yaygın yolsuzluk sorunları ile karşılaşmaktadır. World Bank (2004) araştırmalarına göre, yolsuzluk un en göze batmış alanların başında gelen vergi dairelerinde, 1990’lı yıllardaki kronik vergi kaçırma vakaları 2000’lere kadar devam etmiştir. Ancak 2000’lerin ortalarına gelindiğinde vergi yönetiminde ve vergi kaçırma konularında hafif bir iyileşme görülmeye başlandı ve bunun sonucu olarak da yolsuzluk azalmıştır. Örneğin Slovakya’da uygun vergi düzenlemeleri ve reformlar vergi kaçırma vakalarını azaltmakla birlikte beklenen keskin düşüşü sağlayamamıştır. Buna rağmen Slovakya’da eskiye nazaran vergi yönetiminde rüvet ve vergi kaçırma olaylarında azalma görülmüştür. Ayrıca, ülkenin vergi yükünün azalması dolayısıyla, vergi yönetiminde görülen yolsuzluk vakaları eskiye göre daha düşük seviyede gözlenmektedir. Öte yandan Güneydoğu Avrupa’da 2002–2005 yılları arasında gümrüklerde daha yüksek oranlı rüvetler verildiği de araştırmada gözlemlenmiştir [54].

Kamu gelirlerinin azalmasının diğer bir nedeni ise bütçe açıklarında artışın olmasıdır. Özellikle, vergilerin hazinelerin temel gelir kaynağı olması ve yolsuzluk un vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkisi, diğer gelir kaynağı olarak görülen borçlanmayı artıracaktır. Buna bağlı olarak gelir esnekliği azalacaktır. Ayrıca, yerel yönetimlerin bütçe açıkları da ulusal seviyede uzun vadede ekonomik kalkınmayı tehdit eder. Bu durum ise, finansal yatırımlarda de erlendirilebilecek ve bütçe açıklarının finansmanında kullanılabilir ulusal tasarrufların azalmasına yol açar.

Bir başka sorun da devam eden yüksek bütçe açıklarının gelecekte daha büyük kısıtlamalara yol açacağıdır. Bu durum, ödenen vergilere karşılık gerekli hizmetlerin sağlanamamasına, bunun yerine kamu kaynaklarının geçmiş yıllarda alınan borçların geri ödenmesi için çarçur edilmesine neden olur. Sonuç olarak bütçe açığının olduğu ortamda ister sağlık reformu, ister refah seviyesinin yükseltilmesi için yapılan çalışmalar olsun, her birinin üzerinde ağır etkileri hissedilecektir [34].

Diğer taraftan özellikle kredibilitesi düşük ülkeler, dış borç almak giderek daha pahalı ve zor hale gelince, bütçe açıklarının kapatılmasında en kolay yol olarak parasal politikasını yürürlüğe koymayı tercih ederler. Bu ise ekonomide para hacminin üretime göre daha fazla

artmasına ve dolayısıyla sebep olacağı enflasyon ile birlikte yine toplumun üzerine bir yük olarak yansıtılmasına vesile olur.

Öte yandan, yolsuzluklar nedeniyle yeterli vergi toplanamayıp kamu gelirleri yetersiz kaldığında, yapılacak vergi mükelleflerinin vergi yüklerini arttırmaktan başka bir şey de ildir. Üstelik bu süreç aynı zamanda vergi yükü altına sokulan mükelleflerin bu yükten kurtulmak için yeniden kamu görevlilerine rüvet vererek yükünü hafifletme talebinde bulunmalarıyla, bir manada devlet eliyle kronik hale getirilir.

Son olarak, kamu kaynaklarının etkinsiz alanlara harcanması da vergi yükünün üzerinde yukarıya doğru artı eklinde bir baskı oluşturmaktadır. Gerçekten devletten "ekonomik transfer" elde etmeye çalışarak çıkar ve baskı grupları bürokrasi üzerinde etkili olarak bütçenin hacminin genişletilmesine çalışırlar. Adil bir şekilde dağıtım yapılamayan iktisadi ve sosyal gayeli mali yardımlar ekonominin verimli ve üretken kapasitesinin azalmasına yol açar. Devletin transfer harcamalarını arttırması, bunun finansmanı için ekonomide para arzının ve/veya iç ve dış borçların yanı sıra borç yükünün de zorunlu olarak artırılması sonucunu doğurur [43].

V.2.3. Yolsuzluğun Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkileri

Gerek teoride, gerekse uygulamada, yolsuzluk düzeyi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında negatif bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Aralarında World Bank Development (1997)'nin de bulunduğu birçok çalışmada yolsuzluğun yatırımları, sermayenin verimliliğini, sermaye akımlarını ve diğer birçok makroekonomik veriyi olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Bu etki sonucunda ayrıca yolsuzluk düzeyi yüksek ülkelere yapılan doğrudan yatırımlarda gerileme gözlenmiştir. Birçok yabancı firma için yolsuzluk, iş yapmanın maliyetidir ve kardan düşürür. Maliyet artırı yükselir veya öngörülemeyen boyutlara ulaşır yabancı firma iş yapmaktan vazgeçer. Risk ve belirsizlik seviyesine göre ülkeyi toptan da terk edebilir. Yüksek seviyede yolsuzluk, ülkenin risk primini de artırır ve uluslararası ekonomide marjinal boyutlara çeker. Dolayısıyla belirsiz ortam, yüksek bürokratik işlemler ve zayıf vergi ve gümrük yönetimleri hem yurtiçi hem de yabancı yatırımların olumsuz etkilenmesine yol açar. Ayrıca yolsuzluk, fırsat eşitliği ve rekabeti önemli ölçüde sekteye uğrattığı için yerel yatırımcıların önünde bir engeldir.

Oysa doğrudan yabancı yatırımlar, tüm GOÜ'ler için oldukça büyük önem taşır. Yolsuzluk nedeniyle yabancı yatırımların azalması, sermaye birikimi yoluyla milli gelirdeki artışı doğrudan etkileyebilir. Lambsdoff (2003) tarafından Kolombiya üzerinde yapılan bir çalışmada, bu ülkedeki yolsuzluk düzeyinin ngiltere

seviyesine çekilmesinin Kolombiya'ya net yabancı sermaye girişini yıllık olarak GSYH'nın %3'ü kadar arttıracak sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, effaflığın artması ve yolsuzluk düzeyinin düşmesi, yatırım amaçlı yabancı fonlarda görülen volatilitiyi ve sürü psikolojisini azaltır. Sürü psikolojisi ile özellikle portföy yatırımları yapmak uluslararası finansal yatırımcılarda sık gözlenen bir özelliktir. Uluslararası yatırımlarda yolsuzluk düzeyi ile asimetrik bilgilendirme arasında da doğrudan bir ilişki gözlenebilir. Yolsuzluklar nedeniyle doğrudan yabancı yatırımcıların ödemek zorunda oldukları maliyet bir tür vergi olarak algılanabilir. Bu da doğrudan yatırımların karlılığını düşürdüğü için toplam yabancı yatırım hacmini azaltır. Eğer yolsuzluk düzeyi tahmin edilemiyor ve fiyatlandırılmıyor ise, olumsuz etkisi daha da büyüyebilir ve beklenmedik bir vergi artışına benzer etki meydana getirebilir [31].

Siyasi istikrar ve güven ortamı yanında bir ülkeye doğrudan yabancı yatırımların gelmesinde vergi sistemi de önemli bir belirleyicidir. Özellikle geriye doğru eğilen vergi kanunları ve sonradan konulan vergiler yabancı yatırımlar üzerinde caydırıcı etkide bulunabilir. Ayrıca yolsuzluklar yabancı yatırımcıların yüksek düzeyde sabit sermaye maliyeti içeren yeni ürün ve teknolojileri üretmesini engelleyebilir. Zira yeni ürün için lisans, tescil ve üretim izni alınması, mevcut olarak üretilen ürünlerle nazaran daha fazla rüvet harcaması gerektirebilir [31].

Yolsuzluk düzeyi ile yabancı fonların niteliği arasında da bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Zayıf kamu yönetimine ve yüksek yolsuzluk düzeyine sahip ülkelerde doğrudan yatırımlar azalırken, kısa vadeli sermaye hareketleri (sıcak para) artar. Bu da ülkelerin döviz krizine sürüklenme olasılıklarını arttırarak spekülasyon saldırlarına açık hale gelmesine yol açar. Ülkede güven ortamının zayıflaması sermaye çıkışlarına yol açar. Büyük miktarda sermaye çıkışları, kalkınmayı olumsuz etkiler. Bu sermaye çıkışları ise hiç de küçümsenmeyecek seviyelerdedir. Örneğin, 1954–1959 yıllarını kapsayan bir çalışmada dört Latin Amerika diktatörü (Peron, Peres, Jinenz ve Bastita) toplam 1.15 milyar doları kendi ülkelerinden kaçıranca ahsı hesaplarına aktarmışlardır [34].

effaflık ve güven de yabancı ülkelere yatırım kararları almada hayati önem taşır. Bunun yanında yatırım kararlarının, yatırım yapılacak ülkedeki siyasi konjonktürle de yakından ilgisi vardır. Yolsuzluk skandallarına karışmış siyasi süreçlerin yanı sıra bir ülkede elbette effaflıktan ve adli sistemin iyileşmesinden söz edilemez. Bu durumda, kamu kurumları ile yapılacak işlemlerde yolsuzluk sorunları yaşanabileceği ve hakkını koruyamayacağı öngörüsü ile yabancı firmalar yatırım yapmaktan vazgeçebilirler, ya da kendilerine daha güvenli çalışmaya imkân sağlamak üzere farklı ortaklık süreçlerini tercih edebilirler. Bu noktada yabancı firma ya kendisi direkt olarak piyasaya girmeyi (ve riskleri göze almayı)

veya belli koullarda anlamak suretiyle yerel bir ortakla çalımayı (riski da ıtmayı) seçecektir. Yolsuzluğun yollarını, yollarını ve yollarını ülkelerle yatırım yapmayı planlayan yabancı yatırımcılar, riski minimize etmek adına, çok zaman ortaklık eklinde yatırım yapmayı tercih ederler. Yerel bir ortağın bu sürece katkısı, bürokratik engellerde yabancı ortağın sa layacağı tecrübe desteğidir. Ancak yerel ortağın güven düzeyi de yine ülkede var olan yolsuzluk algısı nispetindedir. Yolsuzluk arttıkça yabancı yatırımcının yerel ortağın güvenini de zayıflar. Stratejik kararlar konusunda yerel ortağın inisiyatif tanımaz, know-how ve teknolojisini yerel ortakla paylaşmaktan çekinir.

Yolsuzluk bir ülkeye yerleştirildiğinde, piyasada faaliyette bulunan firmalar için yatırımın temel faktörlerinden biri haline gelir. Küçük-büyük, yerli-yabancı tüm firmaları yolsuzluk çarkının içine bir şekilde dâhil olurlar. Ancak süreç tüm firmaları etkilemez. Örneğin yerel ve özel firmalar, gelirin oranı olarak en yüksek rüvet veren grubu olmaktadır. Öte yandan yabancı menelikli firmaların yatırım yapmak istedikleri ülkede elde etmeyi bekledikleri potansiyeli ve kar beklentisine göre, ülkede yolsuzluk yaygın ve yatırımın vazgeçilmez bir yolu ise süreci yerel ortak üzerinden takip etmek yerine, kendileri bizatihi yolsuzluğa başvurmaktan çekinmezler. Ancak bu tür şirketlerin rüvet verme durumu söz konusu olduğunda bu süreci yerel üst düzey siyasilerle yönettiklerini ifade etmek gerekir. Süreci siyasiler aracılığıyla işletmenin temel nedeni, uluslararası üne sahip firmanın isminin yolsuzluk sansasyonları ile gölgelenmesi kaygısıdır. Ayrıca, uzun zamandır piyasada var olmanın ve maddi gücün de etkisiyle siyasiler üzerinden işletmelerin daha hızlı ve sorunsuz şekilde bitirilmesi düşüncesi de söz konusudur. Transparency International'ın "Rüvet Ödeyenler Endeksi"ne göre, yerel işletmeler yabancı işletmelere oranla daha yüksek rüvet ödeme eğilimine sahiptirler. Endekse göre; Avustralya 8,5; Sveç ve İsviçre 8,4; Avusturya 8,2; Kanada 8,1; Hollanda ve Belçika 7,8; Singapur ve Almanya 6,3; Japonya 5,8; Fransa 5,5; ABD ve Japonya 5,3; Malezya ve Hong Kong 4,3; İtalya 4,1; Güney Kore 3,9; Tayvan 3,8; Çin 3,5; Rusya 3,2; yerel işletmeler 1,9 olarak tespit edilmiştir [55]. Değerlendirmede 10: en düşük rüvet verme oranını, 0: en yüksek rüvet verme oranını temsil etmektedir. Buna göre, Avustralya, Sveç ve İsviçre'den başlamak üzere ülkelerde işletmeler en az rüvet verme eğilimine sahipken, yukarıda yapılan açıklamaları teyit eden bir bulgu olarak yerel işletmeler 1,9 ile en kötü skoru elde etmişlerdir.

Yerel firmalar kendi içinde değerlendirildiğinde ise daha büyük ve köklü firmalar ve taraftar varlığını sürdüren firmalar daha az rüvet vermektelerdir. Bu durum, küçük ve orta ölçekli firmaların gelişimini engeller. Üstelik bu firmalar GOÜ'lerde ekonomik büyümenin lokomotif, ekonominin çekirdeği ve özel sektörün bölgelerde gelişimini sağlayan önemli güçlerdir

[54]. Ayrıca verilen rüvet düzeyinin elde edilen gelir içindeki payı göz önüne alındığında, yolsuzluğun küçük firmalara olan maliyetinin, firmaların büyümelerini engelleyecek seviyede olabildiğini göstermektedir. GOÜ'lerde bu nedenle birçok firma, kayıtdışı kalmayı ve yönetsel bürokratik engellerden (eğilimler, beyan edilmesi gerekli evraklar, çıkartılması gereken ruhsatlar vb.) rüvet ödeyerek kaçınmayı tercih ederler. Örneğin bürokrasinin yaygın olduğu GOÜ'lerde firma açma ve kayda girme oldukça uzun ve zahmetli bir süreci gerektirir. Oysa bu süreçler takip edilmeden eğilimler da pek mümkün değildir. Tüm bu süreçler devam ederken gecikmeler nedeniyle yeni işletim imkânları da kaçabilir ki bu durum bir an önce eğilimlere başlamak isteyen girişimcileri yolsuzluğa sevk eder.

Sonuçta, ülkede yolsuzluk algısının yerel olması hem yerli hem de yabancı yatırımcıların faaliyet alanını daraltırken, ciddi bir kaynak kaybına yol açar.

V.2.4. Yolsuzluk ve Volatilité

Yolsuzluğun devam etmesi ve ekonomik ortamı etkilemesinin en önemli etkilerinden biri de ekonomik engellerde belirsizlik riskinin artmasıdır. Belirsizlikler hem bireysel işletmelerde hem de genel ekonomik ortam için kaygı ortamının oluşmasına yol açar. Belirsiz bir ortamda işletimin büyümesi oldukça zordur. Yerel politikalarda belirsizlik ve ekonomide volatilité, direkt olarak yatırımların azalmasına ve bu yolla da kamu kuruluşlarının olumsuz etkilenmesine yol açar. GOÜ'lerde bu deyimliklerden en yukarıdaki tepe yönetimden en küçük işletim birimine kadar ekonomi içindeki herkes etkilenir.

Ramey(1995), yaptığı ampirik çalışmada makroekonomik volatilité ile uzun dönem ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ramey, daha yüksek volatilitéye sahip ülkelerin, uzun dönemde daha yavaş büyüüklerini gözlemlemiştir. Bu ters yönlü ilişkinin en önemli nedenlerinden biri yolsuzluktur [56]. Volatilité ve uzun vadeli büyüme arasındaki ilişki standart makroekonomik teoriler birçok noktaları ele alır. Örneğin işletim döngüsünde oynaklığı açıklamak için toplam talep/toplam arz noktaları örnek gösterilmektedir. Birçok yazar, ülkelerin finansal sisteminin makroekonomik oynaklığını açıklamak için yolsuzluk konusunu referans alırlar. Krugman (1998), basit ve statik bir model kurarak borçları devlet tarafından garanti altına alınmış olan finansal aracı kurumları, ahlaki yozlaşmanın en önemli nedenlerinden biri olarak göstermiştir. Corsetti vd. (1999) aynı sonucu veren daha dinamik bir model üzerinde durmuştur [57]. Ayrıca birçok yazar, finansal yapı yanında yolsuzluğun da volatilitéye yol açabileceğini belirtmiştir.

V.2.5. Yolsuzluk ve Verimlilik

Ekonomik kalkınma, verimli yatırımlara ve bu yatırımlardan elde edilen gelirin yeniden daha güçlü ve kalkınmaya dönük yatırımlara aktarılmasına dayanır. Kimi yazarlar, ihalelerde yapılan yolsuzlukların aslında verimliliği desteklediğini iddia etmişlerdir. Bu düşünceye göre, ihalede en yüksek rüveti verebilen firma açıktır ki maddi yönden de en güçlü olan firmadır. O halde vereceği hizmet de o nispette iyi olacaktır. Ancak bu düşünce birçok yazar tarafından reddedilmektedir. Zira firmaların ihale aşamasında verdikleri rüvetler, bu firmaların ihaleyi kazanmak için ödedikleri bir çeşit “malîyet”tir. Firmalar, ihaleyi kazandıktan sonra türlü ekimlerde bu masraflarını karı taraftan tahsil etmenin yollarına bakacaklardır. Bir manada, ihaleyi alan firma, ihale masraflarından olan rüveti de ihale bedelinin içine dâhil ederek devlete, dolayısıyla da topluma ödeyecektir.

Yolsuzluk ve yatırım arasındaki ilişkiyi araştıran yazarlardan Mauro (1997), yolsuzluk ile yatırımlar arasında negatif ilişkiyi tespit etmiş ve yolsuzlukların yatırımları azaltarak büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur [53]. Ayrıca, siyasi otoritelerle güçlü ilişkileri olan büyük firmaların, bu ilişkilerini ve maddi güçlerini kullanarak aldıkları ihaleler vasıtasıyla verimi yükseltmek bir yana, daha güçsüz işletmeleri piyasadan silerek rekabeti zayıflattıkları ve tekelciliğin önünü açtıkları sık görülen durumlardır.

V.2.6. Yolsuzluk ve Sosyal Refah

Yolsuzluğun ekonomik büyüme ve yatırımlar üzerinde olumsuz etkilerinin yanında bireylerin gelirleri üzerinde de yan etkileri vardır. Yolsuzluk yapan kamu görevlileri, kamu kaynaklarının tahsisini sosyal refah kriterlerine göre değil, kimden ne oranda rüvet alacaklarına bakarak yapmayı düşünürler. Üstelik temel sosyal hizmetlere ulaşılabilirlik, yolsuzluk kazançları göz önünde bulundurularak arz eden kamu görevlilerince engellenmek istenebilir [58]. Sonuçta, yolsuzluk nedeni ile sosyal hizmetlerin sunumu hem miktarca hem de kalite olarak azalırken, temel sosyal hizmetlerin maliyetlerinin de arttığı görülmüştür.

Ayrıca, önceki bölümlerde açıklandığı üzere vergi kaçırma dolayısıyla toplam kamu harcamalarında azalma gerçekleşmektedir. Kısıtlı gelirler ile yapılması öngörülen kamu harcamaları için ise kamu görevlilerinin tercihleri, etkinlik veya verimlilik kriterleri yerine, kamu sektörlerinden rantın daha fazla ve kontrollerin daha kısıtlı olduğu alanlar olacaktır. Örneğin tıbbi onlarca okula ya da çok sayıda poliklinik açmaya yatırım yapmak yerine, birkaç büyük savunma ihalesine veya mega projelere harcama yapmak, yolsuzluğa meyilli olan kamu görevlisi için tercih meselesi olacaktır [59]. Benzer şekilde, ekonominin yapısına daha uygun ve daha ucuz teknoloji kullanmak yerine daha kompleks ve ileri

teknoloji kullanmak da kötü niyetli bir tutum olabilir. Ancak ileri teknoloji ile ilgili alanlarda, tahsis edilen teknolojinin daha ekonomik/daha uygun olup olmadığına anlamı olmadığından teknik bir konu olduğu zordur.

Öte yandan yapılan yolsuzluk suçları konusunda alınan hukuki kararlar, tarafların suçuna göre değil, mahkemelerde görevli kamu görevlilerine verilen rüvetlere dayanarak verilerse temel insan hakları ve özgürlükler de tehlikeye girer. Adli yolsuzluklar adaletsizliği ve kanunlara uymamayı teşvik eder.

Yolsuzluk derinleştiği karar alma sürecini ve alternatifleri olumsuz etkiler. Örneğin kamuda karar alma, uygulama ve kamu hizmetini sunma süreci, yolsuzluğun olduğu ortamlarda giderek daha yavaşlamaya başlar ve dürüstçe vergisini vererek kamu hizmetini almayı hak eden bireylerin ekstra bedel ödemeden bundan mahrum olmalarına yol açar. Kamu alımlarında ihale yapılması durumunda, en fazla rüvet veren ihaleyi alacaktır. İhaleyi bu şekilde alan firmanın ne kalitede hizmet sağlayacağı ise elbette son derece ühpehlidir. Bu tür durumlar, kamu fonlarının daha etkin, verimli ve daha ucuz kaynaklar yerine, daha verimsiz ve pahalı kaynaklara harcanmasına yol açar. Bunun sonucunda ekonomik hayat zarar görür. Özellikle takdir yetkisinin çok kuvvetli ve bürokrasinin yaygın olduğu ortamlarda, hayati değer taşıyan önemli projeler yerine, daha az verimli ve ekonomik yönden uygun olmayan projelerin ortaya çıkmasına yol açar. Bu türde yasadışı ödemelerin, alınan kamu hizmetlerinin kalitesinde %30–50 oranında daha kalitesiz hizmetlerin alınmasına yol açtığı gözlemlenmiştir [60]. Bu tür eylemler sonucunda, kamu hizmetlerinin sunumunun hızlanması için hizmetin fiyatı %3–10 arası yükselmektedir. Yolsuzluk için harcadıkları paraları malîyet kalemi olarak gören işletmeler, bu malîyetleri mal fiyatlarına yansıtmaktadırlar. Bu nedenle mal fiyatlarında %15–20 arasında yükselme görülmektedir. Bunların yanında, haksız ve rekabetten uzak kararlar tekelciliğin önünü açar. Genellikle vergi dairelerinde yapılan yolsuzluklar nedeniyle vergi gelirlerinde azalma görülürken, yolsuzluk ve vergiden kaçırma için harcanan paralar vergi gelirlerinin neredeyse %50’sini bulabilmektedir. Ayrıca bitmemiş ve ihale arnamesine uygun olmayan şekilde hizmet verilmesine rağmen abartılı ve hak edilmemiş faturalar kesilebilir. Bu tür yolsuzluk, özellikle muhasebeleme sürecinde sık rastlanan bir durumdur. Kamu harcamalarında karar mercisinde bulunan kamu görevlilerinin yüksek yetkilerle donanması ve hesap verilebilirlik ilkesinin iyi işletilememesi durumlarında ise kamu yatırımları verimsiz alanlara kaydırılarak israfa varan gereksiz harcamalar yapılmasına veya gerekli olmayan mal ve hizmetlerin yüksek fiyattan satın alınmasına sebep olabilmektedir. Yolsuzluk sürecinde para yasadışı yoldan bir elden diğerine geçer. Bu nedenle yapılan işlemler herhangi bir kazanım sağlamadığı gibi özellikle vergi

daireleri ve gümrükler gibi önemli kamu gelirlerinin elde edildi i yerlerde yapılan yolsuzluklar nedeniyle devlet önemli gelir kayıplarına uğrar. Tüm bu i lemler için devlet, %20-%100 arasında daha fazla bedel ödemek zorunda kalabilir. Ayrıca yolsuzluktan elde edilen kazanımların pek az bir kısmı yeniden yatırıma döner. Bunun yerine elde edilen paralar yabancı bankalara yatırılır veya ki iler bu paraları faydasız eylemlere ve e lenceye harcarlar.

V.3. Yolsuzluk ve Yoksulluk

Yoksulluk kavramı olarak sadece belli bir gelir seviyesinin altında kalmayı temsil eden bir ölçü de ğildir. Yoksulluk, sa lık, e itim, okulla ma vb. konularının da içinde bulundu u birçok alanda bireylerin ortalama ya am seviyesinin altında kalmalarının ifade edildi i çok yönlü bir kavramdır. Yolsuzluk ise kalkınmanın anahtarı olan bu ö elerin erozyona uğramasına yol açar. Yolsuzluk kaynak da ılımda dengesizli e ve gelir da ılımda adaletsizli e yol açtı ndan, yoksullu un en önemli nedenlerinden biri olarak da kabul edilir. Yolsuzluk aynı zamanda yerli ve yabancı yatırımları caydırması nedeniyle yoksullu u hafifletecek kimi mal/hizmetlerin yok olmasına yol açar. Bu tür kaçaklar ise ülkenin ekonomik büyümesine, yatırım seviyesinin azalmasına ve yolsuzlu un azaltılması çabalarının da olumsuz etkilenmesine yol açar. Üstelik ücretsiz sa lanması gereken hizmetlerin de yoksullar tarafından ancak rü vet gibi gayri yasal ödemelerle elde edilebilmesine neden olur. Bir ba ka deyi le yoksullar, temel e itim alabilmek veya doktora gidebilmek gibi önemli i lemlerde yolsuzlu u yoksullukla mücadelenin bir çaresi olarak görmeye ba larlar. Kamu deste inden yoksun kalan ve ihtiyacı olan kamu hizmetlerinden yeterli ekilde istifade edemeyen yoksullar kendilerini yolsuzluk zincirinin son halkası olarak görürler.

Daha genel bir ifadeyle yolsuzluk, yoksullu un bir yan ürünüdür. Yoksul aslında kuralı yolsuzlu un koydu u çifte standartlı bir sistemde acı çekmeyi ba tan kabul eder. Yolsuzlu un oldu u bir çevrede zenginlik belli ellerde toplanır, gelir da ılımda adaletsizlik artar, devletin yönetim gücü zayıflar. Bu duruma dü mü bir devletin kar ıla aca ı sonuçlar ise artan yoksulluk, dü en sürdürülebilir büyüme ve giderek derinle en yoksulluk olarak ortaya çıkar.

V.3.1. Yolsuzluk ve E itim

E itim sektöründe yolsuzlu un yaygın olması, yoksul bir ailenin çocu unu temel ilk e itimi almak üzere okula kaydettirecek rü veti ödeyememesi demektir. Bu durum ise çocu un ücretsiz e itim alma hakkının oldu u bir devlet okulunda, bu hakkının elinden alınması anlamına gelir. Sonuçta ilkö retim ça ında olan bir çocu un henüz bu ya larda e itim hakkını kaybetmesi, tüm hayatı boyunca önüne çıkabilecek daha iyi ve kaliteli

ya am fırsatlarını geri dönülmez ekilde kaybetti i anlamına gelir. Huang (2008) 50 ülkeyi kapsayan çalı masında e itime eri imin güçle mesi ve yolsuzlu un artması durumunda, e itim kalitesi ile birlikte e itimli birey sayısının da giderek azaldı nı belirtmi tir [61]. Transparency International tarafından 42 ülkenin dâhil edildi i çalı mada ise yüksek yolsuzluk seviyelerinde, 15-24 ya grubundaki gençlerin e itim alma oranının azaldı ı gözlenmi tir. Bu korelasyon, bir ülkenin ki i ba ı milli gelirinden ba ımsız bir durumdur.

Günümüzde dünya üzerinde birçok ülkede, normal ko ullarda, ilkö retim düzeyinde okullar tüm ö rencilere açık ve ücretsizdir. Oysa Gana, Madagaskar, Fas, Nijer, Senegal, Sierra Leone ve Uganda'nın içinde bulundu u yedi ülkeyi kapsayan bir ara tırmada ebeveynlerin %44'ü, çocuklarını okula kaydettirmek için rü vet verdiklerini söylemi lerdir [62]. Banglade 'te ise yoksullara verilecek burs programlarında bile rü vet talep edildi i ve yolsuzluk yapıldı ı belirlenmi tir. Transparency International tarafından Banglade 'te yapılan çalı mada ailelerin %25'i bu programlara dâhil olabilmek için rü vet verdiklerini, üstelik burs programlarına dâhil olanların yarısının bursu almaya gittiklerinde, bursun belli bir kısmının kesilerek kendilerine verildi ini ifade etmi lerdir [63].

Tüm bu süreçler yoksulların e itim fırsatlarını bir daha geri kazanma ansı olmamak üzere kaybetmelerine ve ebeveynlerinden devraldıkları yoksulluk sarmalında ya am mücadelesi vermeye devam etmelerine yol açar.

V.3.2. Yolsuzluk ve Sa lık

E itime göre daha a ır trajediler sa lık sektöründe ya anabilir. Sa lık sektöründe yolsuzluk, tedavinin engellenmesi ve ö lüme yol açması gibi vahim sonuçlara yol açabilir. Bu sektördeki yolsuzluk, devletin bu sektörü fonlaması, ilaç kalitesi ve hizmetlerin sunumu noktasında ortaya çıkabilir. Seçim kampanyası bir ilaç firması tarafından desteklenen bir parlamenter, seçildikten sonra ilaç borcunu ödemek için sponsor olan firma lehine ilaçların yerel maliyetlerinin yükseltilmesi ekinde bir tutum izlemesi durumunda, sosyal güvenceden yoksun ve ücret kar ılı ı ilacı alabilen hastaların ciddi sa lık sorunları ya amasına veya sa lık hizmetlerinden yeterince istifade edememesine yol açar. Hasta vatandaş ın i e gidememesi dolayısıyla ortaya çıkan i gücü kaybı yanında, bakmakla mükellef oldu u di er aile bireylerinin daha a ır ekonomik ko ullarla kar ı kar ıya kalması, çok basit bir ekilde yoksullu un çarkının kurulmasına sebep olur.

Azerbaycan'dan Uganda'ya sa lık bütçesinin kısıtlanması kamu harcamalarının kısılması sürecinde en önce ba vurulan yöntemdir. Hükümetin yolsuzluk önleme konusunda aktif oldu u Liberya'da yolsuzluk ara tırmaları ve denetlemeler sonucunda Sa lık Bakanlı ı

nezdinde çok büyük yolsuzluk yapıldığını belirlemiştir. Araştırmalarda, 4 milyar dolarlık fonun kayıtlı tutulduğu, bunun da neredeyse bakanlık bütçesinin %20'sini oluşturduğunu ifade edilmiştir. Çin'de ise sahte ilaçlardan 200.000–300.000 insanın öldüğü tahmin edilmektedir [64]. E-ticaret sektöründe olduğu gibi sağlık sektöründe de kayıtlı ödemeler ülkenin sağlık sistemini olumsuz yönde etkilemektedir.

E-ticarette yolsuzluğun etkileri öğrencilerin okulu bırakması, kalitesiz e-ticaret seviyesi, kısıtlı imkanlar vb. etkilere zamanla ortaya çıkmaktadır. Ancak sağlık sektöründe yolsuzluğun etkisi çok hızlı ve nettir: Ölüm ve ciddi hastalıklar. Burkino Faso'da yapılan bir çalışmada ise sağlık personelinin yaptığı yolsuzluğun, binlerce kadının hamilelikleri sırasında ölümüne yol açtığı saptanmıştır. Yoksul kadınlar hastane kapısından çevrilirken, hastane personelinin yasadışı ödeme talebini karşılayacak maddi imkânlardan yoksun olmaları nedeniyle aile sağlık sorunları, ölümler ve annenin hayatını tehdit eden durumlarla karşılaşmalarıdır [65]. Burkino Faso'da elde edilen veriler, Transparency International'ın rüvetin olduğu bölgede, kadınların doğum sırasında ölümlerini araştırdığı çalışmanın bulgularına paralel sonuçlar vermektedir. Bu üzücü paralellik, eğer ki bir milli gelir ve toplam sağlık harcamaları göz önüne alınırsa daha belirgin hale gelmektedir. Yolsuzluk ve rüvet seviyesindeki artış, ülkenin refah seviyesine ve sağlık üzerine ne kadar yatırım yapıldığına bakılmaksızın ölüm oranlarını arttırdığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır [66].

V.3.3. Yolsuzluk ve Temiz Suya Ulaşılabilirlik

Temiz suya ulaşma konusunda da yolsuzluk önemli sorunlar ortaya koymaktadır. GOÜ'lerde yolsuzluk, evlere ebeke suyunun ulaşmasını %30–45 oranında daha pahalı hale getirmektedir. Manila'da yapılan bir çalışmada, New York, Roma veya Londra'da suya ulaşma göre elde etmek için gelirinin daha büyük bir oranını bedel olarak ödemek zorundadır. Dünya çapında yolsuzluğun önüne geçme imkânı söz konusu olabilse ve verimlilik yaygınlaştıysa, su kaynaklarının kaybolan kısımlarının %20-%70 oranında bir kısmının kurtarılması insanların hizmetine verilebileceği düşünülmektedir [67].

V.3.4. Yolsuzluğun İnsan Hakları Üzerine Etkileri

Literatürde yolsuzluk ve insan hakları arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiş olmamakla birlikte birçok yazar, ciddi ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerden söz ederek bunların bir ulusu ve toplumu nasıl etkileyebileceği üzerinde çalışmaları yapmışlardır. Bu faktörler de bir anlamda temel insani hak ve özgürlüklerinin ihlalidir. Yolsuzluk, yerli ve yabancı yatırımların önünü kestiğinden tüm ekonomik gelişmeler üzerinde yavaşlatıcı etkiye sahiptir. Staphenhurst ve Sedigh (1999) Uganda için yaptıkları çalışmada, kamu

hizmetlerinin aynı kalitede sağlanabilmesi için fiyatlarda %3–10 arasında artış yapılması gerektiğini ve enflasyondan dolayı artan emtia fiyatları %15–20 oranında artarak monopolist emtialerin ortaya çıktığını göstermektedir. Yazarlar ayrıca, yolsuzluk ve rüvet dolayısıyla vergi gelirlerinin %50 oranında düştüğünü; artırı fiyatlandırılarak sağlanan kamu hizmetleri ile pahalı ve gereksiz malların alımı için %20–100 oranında daha fazla ödeme yapılması gerektiğini tespit etmiştir [68]. X Etkinsizliği (X-inefficiency) de diğer bir sorundur. Özellikle rant kollama faaliyetleri sonucu imtiyaz hakkını elde eden monopolcünün rekabet baskısı altında olmaması dolayısıyla maliyetlerinde bir yükselme görülür. Oysa firma rekabetçi bir piyasada faaliyet göstermi olsaydı, rekabetten kopmamak için düşük maliyetle çalışmak zorunda kalacak, hiç de ilse maliyetleri düşürmek için bir çaba ve arayış içinde olacaktır. Monopolcü böyle bir baskı altında olmadığından yani, tek satıcı durumunda bulunduğu etkin çalışmaz ve böylece toplam maliyetlerinde bir yükselme görülür. Bu durum, toplum açısından bir sosyal maliyettir [30].

Öte yandan yolsuzluk, kamu hizmetlerinin elde edilmesi için ödenmesi gereken bir maliyet kalemi olarak (ödenen verginin yanında ikinci bir vergi gibi) algılanır. Ancak zamanla kamu hizmetleri, sadece yüksek rüvet verenlerin ulaşabildiği ve bu bedelleri ödemeye gücü yeten elitlerin sahip olabildikleri ayrıcalıklar olarak algılanmaya başlanır. Bu durumda yoksul, temel insani haklarından olan e-ticaret ve sağlık hizmetlerini sadece elitlerin bedel karşılığında istifade etme ayrıcalığına sahip olabildikleri imtiyazlar olarak değerlendirilmeye başlar.

Sonuçta elitlerin yüksek seviyede yolsuzluk yapması, sokaktaki insanı da yolsuzluk yapmaya teşvik eder. Yolsuzluk topluma iyice yerleşerek ileri boyutlara ulaştığında vatandaşlar, rüveti geçimin bir parçası ve iş yapmanın yolu gibi görmeye başlarlar. Yolsuzluğun uç boyutlarında ise kamusal kararlar, bireylerin ihtiyaçlarına göre değil, ödenecek para ile alınmaya başlanır.

VI. SONUÇ

Son çeyrek yüzyılın en önemli küresel sorunlarından biri haline gelen yolsuzluk, bir yandan ülke ekonomileri üzerinde ağır tahribatlar yaparken, diğer yandan da aynı ülke vatandaşları arasında gelir dağılımında adaletsizlik, kamu hizmetlerinden yararlanamama, fırsat eşitsizliği gibi uzun vadede toplumsal patlamalara zemin hazırlayabilecek sorunlara yol açabilmektedir. Yolsuzluğun sürece dâhil edilmesi ülkenin kredibilitésinin düşmesine, adalete olan inancı zedeleyen, etkinliği azaltan ve iyi yönetilemeyen bir yapının oluşmasına yol açar. Öte yandan piyasa aksaklığının derinleşmesi ile arz edilen mal/hizmetlerin maliyetlerinin ve fiyatlarının arttırılmasına sebep olur. Sonuçta piyasada arz ve talep dengesi bozulmaya başlar.

Yolsuzluğun en fazla etkilediği konuların başında hiç kuşkusuz kamu harcamaları ve kamu yatırımları gelmektedir. Kamu harcamaları insanların yaşamalarını etkiler ve kamu bütçesinin önemli bir kısmını oluşturur. Yerel yönetimler ve merkezi otoritenin bina/toprak alımları, yol yapımları, sağlık ve eğitim hizmetlerinin alınması bu tür kamu alımlarına örnek gösterilebilir. OECD, dünya ölçeğinde kamu harcamalarının yıllık tutarının 2 trilyon dolar olduğunu tahmin etmektedir. Bu düzeyde paranın elden geçirdiği noktalarda yolsuzluk riski de yükselmektedir. Bu süreçlerde yapılan yolsuzluklarla üretilen ürün ve hizmetlerin kalitesi düşer, daha yüksek bedellerle daha kalitesiz mal/hizmetleri kabul etmek zorunda kalan vatandaşlar, depremlerde çöken kamu binalarından, kötüle en altyapı hizmetlerinden ve giderek düşen ya da am kalitesinden olumsuz etkilenirler. Öte yandan, kamu görevlilerinin zamanla rüvet almayı yapmanın temel artı gibi görmeleri, rüvet ödemediği hizmeti adil şekilde almak isteyen dürüst vatandaşların ve işletmelerin, bürokratik engellemelerle karşılaşmalarına yol açar. Vatandaşlar, hak ettikleri kalitede hizmet alamazlar, işletmelerde kasti gecikmeler yaşanır. Sonuçta tüm toplumda verimsiz ve etkisiz bir yapı ortaya çıkar. Yolsuzluğa başvurmayan işletme daha ihalenin başında rekabetten uzaklaştırılır ve kısa sürede piyasadan çekilmek zorunda kalır. Yolsuzluğun maliyetine katlanan taraf, ödediği bedeli tahsil etmek için bazı alternatifler üretir ki bu noktada da en zararlı çıkan taraf muhtemelen yine devlet ve toplum olur. Zira yolsuzluk sürecinde kamu görevlisine verilen rüvetin tutarı ya ihale bedeline eklenir ya da ihaleye konu olan malın niteliği düşürülerek çıkarılmaya çalışılır.

Tüm bunların yanında, devletin düzenleyici ve kontrol edici mekanizmaları aracılığıyla illegal eylemleri durdurmada başarısız olması veya taraf tuttuğu izlenimi vermesi, kayırılan tarafın rakiplerine karşı hem siyasi hem de ekonomik üstünlük kurmasını sağlar. Bu durum bir yandan tekelleşmenin önünü açarken diğer yandan etik değerleri giderek erozyona uğratır. Bir kez rüvet ile değerlerin yapıldığı algısı topluma yerle inince, durum giderek kanıksanır ve toplumsal kültür olarak algılanmaya başlanır ki böyle bir noktaya gelindikten sonra sorundan kurtulmak düşünülenenden çok daha fazla maddi/manevi emek gerektirir.

Hemen ifade etmek gerekir ki yolsuzluk potansiyeli barındıran kamu yönetimi sürecinde, yolsuzluk eylemlerini tamamen yok etmek neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde yolsuzlukla mücadele adına verilmekte olan her türlü çaba, yolsuzlukları yalnızca belli bir seviyenin altında tutabilme amacına yöneliktir. Oysaki yolsuzluk, toplum için hayati önem taşıyan konular üzerinde ortaya koyduğu olumsuz etkiler dolayısıyla kontrol altına alınması ihmale gelmez bir önem arz eder.

Sonuç olarak yolsuzluk ve yoksullukla mücadele oldukça güç ve uzun bir süreci ifade etmekle birlikte, vatandaşların sisteme dâhil edilmesi, adil ve hızlı işleyen adalet mekanizması, etik değerlerin toplumda yerleşmesi, verimlilik ve devletin hesap verilebilirliği ile mümkün olabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Garrard, J. & Newell, J. (2006). *Scandals in Past and Contemporary Politics*. London: Manchester University Press.
- [2] Özey, R. (2007). *Yolsuzluk Bunalımı*. (<http://www.netpano.com/haber/1376/Yolsuzluk/Bunalim%C4%B1m%C4%B1>). [25.02.2011].
- [3] World Bank. (1997). *Development Report*. (<http://econ.worldbank.org>). [12.01.2011].
- [4] Heidenheimer, A. (1989). *Political Corruption: A Handbook*. (Ed.: Johnston, V.T.M.). New Brunswick. New Jersey: Transaction Press.
- [5] Manchin, R. (2000). *Assessment of the Status of Corruption: Discovering a Hidden Society Phenomenon*. (Ed.: Manchin, R.). İstanbul: Hungarian Gallup Institute.
- [6] Tanzi, V. (1998). *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures*. *IMF Working Paper Series*, No. WP/98/63.
- [7] Nye, J. (1967). *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. *American Political Science Review*, 61(2), 417-427.
- [8] Berkman, Ü. (1983). *Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüvet*. Ankara: TODA E Yayınları.
- [9] Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [10] Friedrich, C.J. (1966). *Political Pathology*. *The Political Quarterly*, 37, 174-175.
- [11] Kaufman, D. (1997). *Listening to Stakeholders Views About Corruption in Their Countries*. *Harvard Institute of International Development*. (<http://www.cid.harvard.edu/archive/hiid/index.html>). [10.02.2011].
- [12] Klitgaard, R. (1998). *International Cooperation Against Corruption*. *Finance & Development*, March, 3-6. (<http://www.worldbank.org/fandd/english/0398/articles>). [10.02.2011].
- [13] Aktan, C.C. (1999). *Kirli Devletten Temiz Devlete*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- [14] Kurer, O. (1994). Kollama, Yolsuzluk Ve Kaynakların Da ılımı. (Çev.: Meriç, M). *Politik Yozlaşma ve Rant Kollama*. (Yayına Hazırlayanlar: Eker, A. & Aktan, C.C.). Ankara: Takav Matbaası, 31–47.
- [15] Berkman, Ü. (2009). De i en Etik Anlayışı ve Yolsuzlukla Mücadele. Konu ma Metni. *Etik Liderlik Seminerleri*. 8-27 Ocak.
- [16] Elliott, K.A. (1997). *Corruption and the Global Economy*, Washington, D.C.: Institute for International Economics.
- [17] Coolidge, J & Ackerman, R. (1997). High-Level Rent Seeking and Corruption in African Regimes: Theory and Cases. *Policy Research Working Papers*, No.1780. Washington DC.: Word Bank.
- [18] Gill, S. (1998). *The Pathology of Corruption*. New Delhi: Harper Collins Publishers.
- [19] Girling, J. (1997). *Corruption, Capitalization and Democracy*. New York: Routledge Studies in Social and Political Thoughts.
- [20] Kaufman, D. & Sachs, J. (1998). *Determinants of Corruption*. Cambridge: Harvard University Press.
- [21] Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3). 681–712.
- [22] Guhan, S. & Samuel, P. (1997). *Corruption in India: Agenda for Action*. New Delhi: Vision Books.
- [23] Scheifer, A. & Vishny, R. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.
- [24] Vittal, N. (2003). *Corruption in India, The Roadlock to National Prosperity*. New Delhi: Academic Foundation.
- [25] Bayramo lu Özü urlu, S. (2009). Türkiye’de Devletin Dönü üümü: Parlamenter Popülizmden Piyasa Despotizmine. (Der.: Mütevellio lu, N. & Sönmez, S.). *Küreselle me, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönü üm*. stanbul: stanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 260-302.
- [26] Thiel, R.E. (1997). Corruption in the Age of Globalisation. *Political and Administrative Corruptio*. Ankara: IISA and TODA E, 44–45.
- [27] Transparency International. (2009). Corruption In MENA Region., *Transparency International WP-02/2009*, 1-8.
- [28] Goldsmith, A. (1999). Slapping the Grasping Hand: Correlates of Political Corruption in Emerging Markets. *American Journal of Economics and Sociology*, 58(4), 865–883.
- [29] Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruption*. Brekely: University of California Press.
- [30] Aktan, C.C. (2001). Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma. (Ed.: Aktan, C.C.). *Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri* çinde. Ankara: Hak- Yayınları, 51–70.
- [31] Çelen, M. (2008). Küreselle me ve Yolsuzluk: Türkiye için Dersler. (Ed.: Öztürk, .). *Türkiye’nin Küreselle mesi, Fırsatlar ve Tehditler, Ekonominin Küreselle mesi ve Sürdürülebilir Kalkınma*. Yayın No: 2008–1. 2. Cilt. stanbul: stanbul Ticaret Odası, 159–172.
- [32] Korkmaz, E.; Erkal, M.; Miniba , T.; Balo lu, B; Yılmaz, B. & Çak, M. (2001). *Türkiye’de Yolsuzlu un Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri*. Yayın No:35, stanbul: stanbul Ticaret Odası Yayınları.
- [33] Buluto lu, K. (1981). *Kamu Ekonomisine Giri* . stanbul: Filiz Kitabevi.
- [34] Voskanyan, F. (2000). A Study of the Effects of Corruption on Economic and Political Development of Armenia. *Unpublished Master Thesis*, American University of Armenia, Armenia.
- [35] World Bank. (2002). *Sosyal Adaletle Daha leri Bir Türkiye Bilgi Notu*. 27379, 1–96.
- [36] Kutlar, A. & Do ano lu, F. Türkiye’de 1980 Sonrası Yolsuzluklar, Kamu Yatırımları ve Büyüme Üzerine Bir Ekonometrik Çalı ma. (<http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bil5.htm>). [15.02.2011].
- [37] Capecchi, V. (1989). The Informal Economy and the Development of Flexible Specialization. (Eds.: Portes, A.; Castells, M. & Benton, L.A.). *The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries*. Baltimore: John Hopkins University Press, 189–215.
- [38] The Economist (2001), Shadow Economy, 1999. *The Economist*, February 3rd-9th, 122.
- [39] Kaufmann, D. & Zoido-Lobaton, P. (1998), Regulatory Discretion and the Unofficial Economy. *American Economic Review*, May 1998 (<http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/unofficial.pdf>). [10.02.2011].
- [40] (2003). “Kaçak Türkiye” Raporu. Ankara: Ankara Ticaret Odası.
- [41] engül, R. *Kamu Yönetiminde effaflık Olgusuna Yönelik De erlendirmeler*. 1–3. (http://akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/ramazan.sengul/diger/ramazan.sengul13.01.2010_15.35.51diger.pdf). [15.02.2011].
- [42] Leff, N. (1979). *Economic Development through Bureaucratic Corruption*. Washington DC: University Press of America.
- [43] Aktan, C.C. (2001). Siyasal Yozlaşmanın Ekonomik Etkileri. (Ed.: Aktan, C.C.). *Temiz Toplum ve Siyaset*. stanbul: T Yayınları, 63-70.

- [44] Osterfeld, D. (2001). Corruption and Development. *Journal of Economic Growth*, 2(4), 3-20. (Çev.: Aktan, C.C.). Ankara: Hak- Yayınları, 1-6.
- [45] Faida, M. & Ahmadi-Esfahari, F. (2006). Corruption and Economical Development, A Critical, Review of Literature. *Agricultural and Resource Economics, AARES 50th Conference*. Sydney, NSW, 08–10 February, 1–22.
- [46] Kaufmann, D. (1997). Economic Corruption: The Facts. *Foreign Policy*, (107), 114–131.
- [47] Kaufmann, D. & Gray, C. (1998). *Corruption and Development*. (<http://www.worldbank.org/fandd/english/0398/articles/020398.htm>). [13.03.2011].
- [48] Wei, S. (1997). Why is Corruption So Much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills. *NBER Working Paper Series*, WP No:6255, 1–27.
- [49] Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 618–712.
- [50] Bal F. (2002). *OECD Geçİ Ekonomilerinde Yolsuzlukla Mücadele A ı Yıllık Toplantısı Konu ma Metni*. stanbul.
- [51] Tanzi V. (1995). Corruption, Government Activities, and Markets. In the *Economics of Organized Crime*. (Eds.: Fiorentini, G. & Pettrman, S.). Cambridge: Cambridge University Press,
- [52] Tanzi, V. & Davoodi, H. (1997). Corruption Public Investment, and Growth. *IMF Working Paper* 97/139, Washington.
- [53] Mauro, P. & Driscoll, D. (1997). *Why Worry About Corruption?* Economic Issues 6, International Monetary Fund.
- [54] World Bank. (2004). *Executive Summary*. XI-XIX. (www.transparency.org/news_room/latest_news/press_releases/2007/2007_12_06_gcb_2007_en). [12.01.2011].
- [55] Transparency International. (2002). *Bribe Payers Index*.
- [56] Ramey, R. (1995). Cross Country Evidence on the Link between Volatility and Growth. *American Economic Review*, 85(5), 1138–1151.
- [57] Corsetti, G.; Pesenti, P. & Roubini, N. (1999). Paper Tigers? A Model of the Asian Crisis. *European Economic Review*, 7(43), 1211–1236.
- [58] Kaufman, D. & Sachs, J. (1998). *Determinants of Corruption*. Cambridge: Harvard University Press,
- [59] Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, XXXV, 1320–1346.
- [60] Wade, R. (1982). The System of Administrative and Political Corruption: Canal Irrigation in South India. *Journal of Development Studies*, (18), 287–327. (<http://people.ucsc.edu/~jmrtwo/120papers/wade%20-%20canal%20irrigation%20in%20south%20india.pdf>). [15.03.2011].
- [61] Huang, F.H. (2008). Corruption and Educational Outcomes: Two Steps Forward, One Step Back. *International Journal of Education Policy and Leadership*, 3(9). (www.journals.sfu.ca/ijepl/index.php/ijepl/article/viewfile/142/59). [15.03.2011].
- [62] Transparency International, (2010). *Africa Education Watch: Good Governance Lessons for Primary Education*. Berlin. (www.transparency.org/news_room/in_focus/2010/african_education_watch#6). [12.01.2011].
- [63] Transparency International. (2008). *National House Hold Survey 2007 on Corruption in Bangladesh*. (www.tibangladesh.org/research/HHSurvey07.substsuml80608.pdf). [12.01.2011].
- [64] Morris, J. & Stevens, P. (2006). Counterfeit Medicine in Less Developed Countries: Problems and Solutions. *London International Policy Network*. (www.counterfeiting.unicri.it/docs/ctf%20medicines%20in%20less%20developed%20countries.pdf). [18.02.2011].
- [65] Fominyon, G. *Corruption Undermines Burkino Faso, Efforts on Maternal Mortality*. (www.trustLaw.org). [16.02.2011].
- [66] Transparency International, *The Anti-Corruption Catalyst: Realising the Millenium Development Goals by 2015*. 1-28. (www.transparency.org). [12.01.2011].
- [67] Shorelt, K.; Stravato, L. & Dietvorst, C. (2006). *About Corruption and Transparency in the Water and Sanitation Sector*. (www.transparency.org). [12.01.2011].
- [68] Stapenhurst, R. & Sedigh, S. (1999). Curbing Corruption: Toward a Model for Building National Integrity. (Eds.: Rick, S. & Sharl, J.K.). *Introduction: An Overview of the Costs of Corruption and Strategies to Deal With It*. Washington D.C.: The World Bank, 1-12.

AYFER GED KL

(ayfergedikli@yahoo.com)

She works as an assistant professor at Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics in Kırklareli University. She teaches introduction to economics, micro economics and macro economics. She is interested in growth and development, poverty, globalization and financial crisis.